

THE PROJECT GUTENBERG EBOOK OF EEN VLUCHTIGE BLIK OP HET OUDE EN
HEDENDAAGSCHE VIANEN, BY W. J. VAN HARN

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Een Vluchtige Blik op het oude en hedendaagsche Vianen

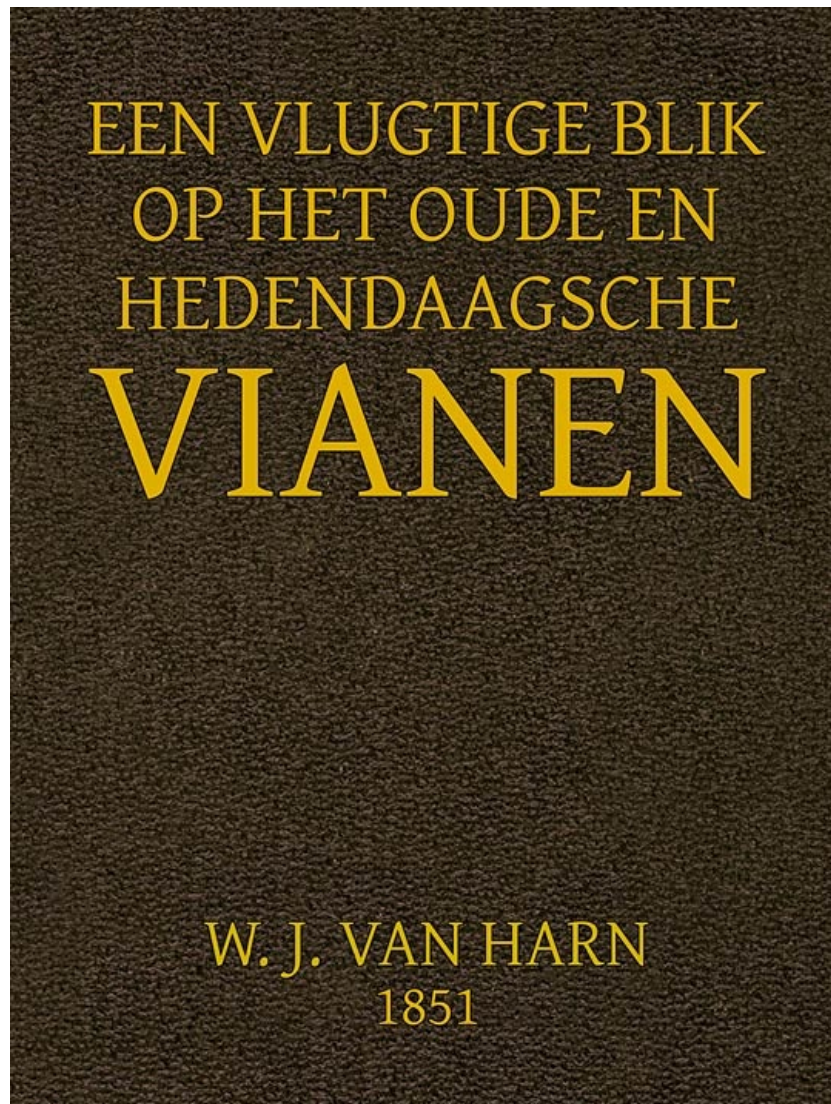
Author: W. J. Van Harn

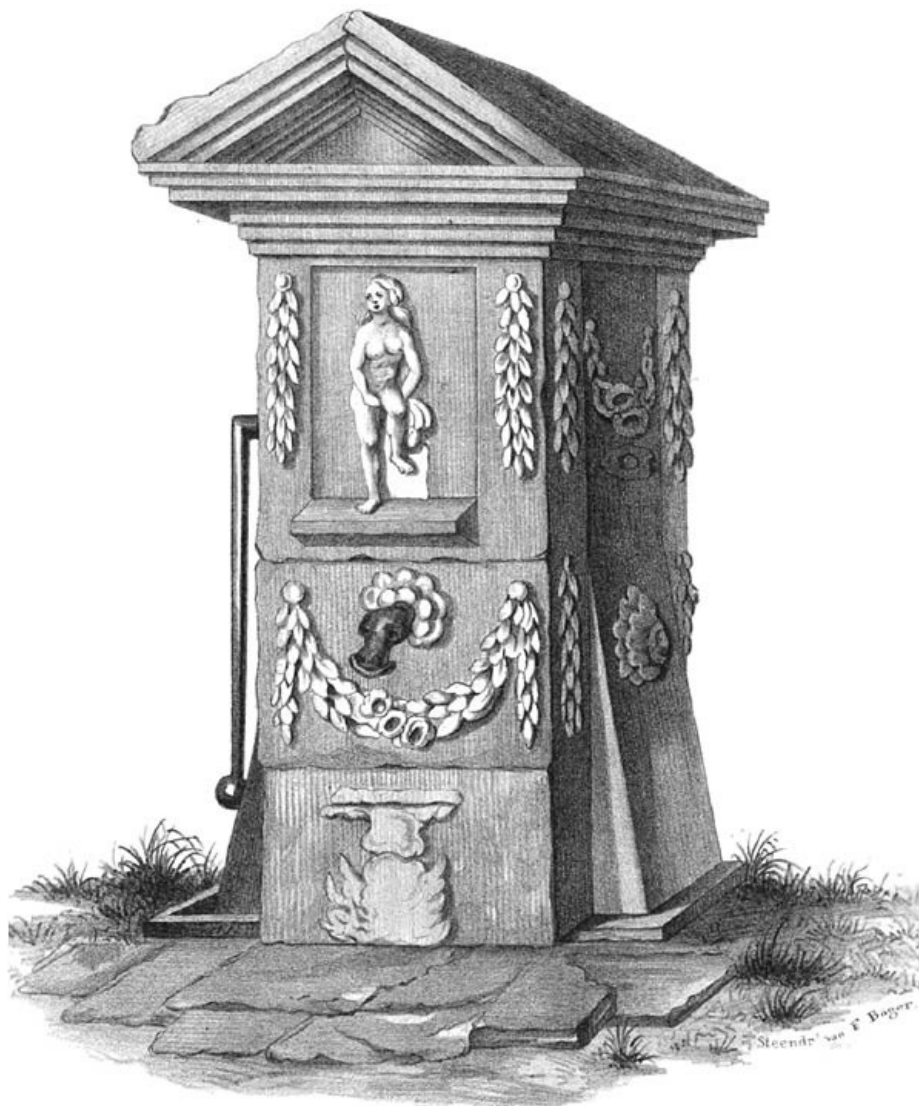
Release date: August 2, 2013 [EBook #43388]

Language: Dutch

Credits: Produced by Jeroen Hellingman and the Online Distributed Proofreading Team at <http://www.pgdp.net/> for Project Gutenberg (This book was produced from scanned images of public domain material from the Google Print project.)

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK EEN VLUCHTIGE BLIK OP
HET OUDE EN HEDENDAAGSCHE VIANEN ***

Merkwaardige pomp, een gedeelte uitmakende van de overblijfselen van het Slot
BATENSTEIN.

**EEN VLUGTIGE BLIK
OP HET OUDE EN
HEDENDAAGSCHE
VIANEN,**

DOOR
Mr. W. J. VAN HARN,
OUD HOOFD COMMIES BIJ HET MINISTERIE VAN
FINANCIEN.

te *SCHOONHOVEN*, bij

S. E. van NOOTEN.

1851.

[1]

AAN DEN

WELEDEL ACHTBAREN HEER

W. ROOSEBOOM,

BURGEMEESTER DER STAD

VIANEN.

Vergun mij WelEdel Achtbaar Heer! dat ik aan UWelEdel Achtbare de opdracht doe van mijn gebrekkig geschrijf, ten titel voerende: *Een vlugtige blik op het oude en hedendaagsche Vianen.* Aan wien toch zoude deze opdracht eigenaartiger kunnen geschieden, dan aan den waardigen man, die met zoo veel wijsheid, zoo veel billijkheid, zoo veel welberadenheid, de belangen van de inwoners der stad *Vianen* behartigt, en die er zich eenen aangenamen pligt van maakt, in alle afdeelingen van deszelfs bestier, eenen iederen het zijne te geven, en bij de beslechting van geschillen steeds getrouw is aan de gulden spreuk, die vóór den ingang van het raadhuis prijkt: *audi (et) alteram partem.* Lang nog moge *Vianen* zich kunnen verheugen in het bezit van eenen Burgemeester, die zoo vele voortreffelijke hoedanigheden in zich vereenigt. 's Hemels beste zegen bekroone steeds WelEdel Achtbaar Heer! uwe ijverige pogingen ter behartiging der belangen uwer burgers, en die zegen blijve ook rusten, op al wat aan uwe huisselijke betrekkingen en uw persoonlijk burgerlijk leven bevorderlijk kan zijn.

[2]

Ontvang WelEdel Achtbaar Heer! de betuiging der zeer bijzondere hoogachting, met welke de eer heeft te zijn, van UWelEdel Achtbare de zeer gehoorzame dienaar

DE SCHRIJVER.

[3]

VOORBERIGT.

Toen ik, eenige maanden geleden, de residentie verliet, en mij met mijn huisgezin naar *Vianen* begaf, ten einde mij aldaar met ter woon neder te zetten, en ik alzoo met diep leedwezen mijne menigvuldige vrienden en betrekkingen moest vaarwel zeggen, vrienden, hartelijke, welmeenende vrienden, onder welke er gevonden werden, met welke ik ruim zes en dertig jaren had omgegaan, was er menig een, die mij, bij het aandoenlijk afscheid nemen, belooven deed, eens te schrijven, hoe het mij te *Vianen* beviel, en in het algemeen eenige bijzonderheden nopens het stadje, aan den Lekstroom gelegen, mede te deelen.

[4]

Tot mijne schaamte moet ik bekennen, dat ik, op weinige uitzondering na, geene brieven, ten boven bedoelden einde heb doen afgaan, en dat men te vergeefs op mijne berigten gewacht heeft.

Ten einde nu op eene doelmatige wijze dit hoogst laakbaar verzuim goed te maken, kwam ik op de gedachte eene brochure over *Vianen* in het licht te geven,

en dezelve aan het publiek in het algemeen, en aan mijne vrienden in het bijzonder aan te bieden.

Ik heb getracht, steeds de waarheid in het oog te houden, en aan mijne schetsen den vorm eener uitspanningslektuur te geven.

Vianen heeft in vroegeren en lateren tijd vele inderdaad groote mannen opgeleverd, gaarne kweet ik mij van den aangenamen pligt, derzelve roem te vermelden. Wie brengt niet met zelfvoldoening hulde toe aan de zoodanige, die nog ten huidigen dage der maatschappij ten sieraad strekken, en wie zoude zich het streelend genoeg onzeggen, de nagedachtenis te vereeren van hen, die nog bij den laten naneef met eerbied zullen genoemd worden. De tafereelen, die ik omtrent het *Vianen*, zoo als het thans is heb opgehangen, zijn wel met eenigzints levendige kleuren geschilderd, maar het net gebouwde stadje, de bevallige omstreken en de herinnering aan den grijzen voortijd gaven aanleiding tot den bloementooi, welke ik aan dezelve geschonken heb. [5]

Wat ik van VAN DUJLL, van STUART, en van VAN WEIGERDEN schreef, is waarheid, zuivere waarheid, niet minder hetgeen ik van het Instituut van de Jonkvrouwen BULLOT en LA CAVE, en van den kundigen Pianist DIETZ vermeldde, ook durve ik de echtheid waarborgen, van het door mij in de verdere rubrieken in de derde afdeeling voorkomende, ter neder gestelde.

Men leze met toegevendheid—de roede der Kritiek spare mij, en doe het mij niet al te zeer ten verwijt strekken, dat ik tot op heden, mijne lezers op meer ernstige en voorzeker meer gewigtige en nuttige vruchten van mijne pen onthaald hebbende, nu voor eene enkele reis van dezen weg ben afgedwaald, maar is zulks niet meer malen met schrijvers en vertalers het geval geweest en nog? en schreef niet reeds voor bijna twee honderd jaren, de groote VAN DEN VONDEL aan zijnen afwezenden vriend? «Een zelve seizoen is jaerlix hetzelfde niet; en vruchten en bloemen, uit eenen zelve struik en steel gesproten, verschillen dikwils niet luttel.» Vloeiende niet bij Madame DES HOULIERES, die gevoelvolle dichteres van de zestiende eeuw, uit eene en dezelfde pen hare paraphrasen van sommige van DAVIDS Psalmen, en hare rondeau «*entre deux draps*.» Was niet de dichter van de *ode aan God*, ook die der ballade ALRICK en ASPASIA, en BILDERDYCK! en SCHILLER! *et tutti quanti!* en zoude men het dan ook mij niet ten goede houden, dat ook ik eens afdwaalde? [6]

En nu aan mijne vrienden en aan het publiek heil!

Geschreven in den Zomer des jaars 1850. [7]

DE GRAVEN VAN BREDERODE.

Soo vroomheyt, dapperheyt, en deucht onsterflyk maecken,
Onsterflyck is de naem van BREDEROOS geslacht;
Onsterflyk 't Helden-bloedt, dat Spaegniens eer verkracht,
En naest 't nassausche Huys de Tijrannij kan staecken.

Laet nu 't Romeinsche volck, op haer CAMILLEN roemen,
Op SCIPIO, die 't Rijck voor vallen onderschraeght
Op BRUTUS, die voor 't Landt syn goet en leven waeght,
En CATO, die men mach te recht stantvastich noemen:

'T feijlt Neerlandt aan geen stof van dapper' oorloochshelden,
Van Helden, die het noijt ontbrack aen Kloecke moet,
Die van haer teere jeucht in 't Harnas opgevoet,
Voor Vryheijt 't Edel bloedt, voor Eer haer leven stelden.

Was SCIPIO wel eer de schrick der Africanen,
Garthagoos onderganck, een zuijl van 't Roomsche Rijck:
Komt Nederlanders komt, roemt in u Republyck,
NASSAU en BREDEROO, twee Geessels der Maranen; [8]

Gedenckt hoe 't Spaensche Volck wel haest liet af, te woeden
Als NASSAU quam te saem met BREDEROOD' in 't velt;
Gedenckt hoe dat het riep, van vreesse heel ontstelt,
Ach! 't Nassausch oorloochs-hoofd kastijdt met Breede-roeden.

I.

DE WANDELING.

Wanneer een mijner vrienden uit mijne vorige woonplaats mij te kennen gaf, dat hij gaarne onder mijn geleide, *Vianen* wilde bezoeken, en hij, het zij met de stoomboot uit *Rotterdam*, of de schuit van *Utrecht*, te *Vreeswijk* zoude aankomen, zoude ik hem van daar gaan afhalen, en de schipbrug met hem overwandelende, door de buitenstad regt op de Lek-poort aantreden; ik zoude hem eene wijle tijds vóór die poort doen vertoeven, ten einde dezelve met hem in oogenschouw te nemen, ik zoude hem deszelfs merkwaardigen en alouden bouwtrant, als meer dan twee eeuwen tellende, doen opmerken, en, na eenen vlugtigen blik in de stad geworpen, en dezelve, zoo als de latijnen zulks noemen, a limine gegroet te hebben, eenige schreden achteruit treden, als dan den zoogenaamden Ringdijk met hem opgaan, hem, al voortwandelende, de overschoone en schilderachtig gelegene landsdouwen, aan weerszijde van den Lekstroom doen gadeslaan, hem op het in de verte gelegene aloude stadje *IJsselstein* opmerkzaam maken, en hem voorts de torenspitsen van de menigvuldige in de verte gelegene dorpen aanwijzen.

Ik zoude nu verder met hem voortwandelende het gesprek wenden op de Vaderlandsche Geschiedenis, ik zoude den roem vermelden dier uitstekende helden en staatsmannen, die in het midden der vijftiende en het begin der zestiende eeuwen, de eerste, op het veld van eer, als manhafte *Scipioos*, de laatste in de raadsvergaderingen, als welberadene *Catoos* voor vrijheid en vaderland stredden en den liebaart ontolden voor haardsteden en altaren; ik zoude spreken van *Floris I* en *II*, van *Pallant*, Graven van *Culemborg*, van die van *Egmond* en *Hoorne*, van *Lalaing* en *Van den Berg*, die voor *Margaretha* en *Granvelle* om vrijheid van godsdienst aanhielden en van dien eersten *Willem*, die nog bij den laten naneef den naam van den zoo bedachtzamen *Zwijger* voerende, bij denzelven niet dan met diepen eerbied vermeld wordt; ik zoude met uitbundigen lof uitweiden over de tijdgenooten van die groote mannen en ik zoude met nadruk de namen der Graven van *Brederoode* noemen; nu langzaam tot mijn doel naderende, zoude ik, als op het onverwachts met mijnen vriend stand houden voor de Slotpoort, die ter linkerzijde gelegen, voert tot de bouwvallen van het kasteel van *Batenstein*, weleer het verblijf dier onvertzaagde helden, die nog ten huidigen dage niet zelden door meer dan eenen inwoner van *Vianen*, die het te schatten weet, wat ook hij aan hen verplicht is, met heilig ontzag genoemd worden.

[10]

Treden wij de Slotpoort binnen; wat al Edelen en Ridders, in trotschen wapendosch, door helm en maliënkolder voor het vijandelijk zwaard gedekt, met hunne schildknapen en voetknechten, zijn niet, nu bijna drie eeuwen geleden, op hunne strijdrossen gezeten, die Slotpoort binnen gereden, om dan eens aan gewigtige beraadslagingen deel te nemen, dan weder in de ridderzaal aan het hofbanket den vaderlandschen berkemeier te ledigen.

[11]

Wat al Jonkvrouwen, in bevallige amazonendragt, van de valkenjagt terug gekomen, omstuuwd van hofjonkers en valkeniers, met den koninklijken roofvogel op de vuist, deden niet, de toegangen van het kasteel, hunne genetten berijdende, van derzelfer hoefslagen weergalmen, om daarna, naar oud-vaderlandschen trant, aan den spinrok te arbeiden, terwijl in nog vroegere eeuwen, *Vrouw Jacoba* met haren *Borssele* binnen de muren van het adellijk *Batenstein*, in teedere minnekozerijen verzonken, zich met zang en luitgespeel vermaakten.

Aan weerszijde van den hoofdingang, welke tot het *corps de logis* leidt, ontwaart men nog de nissen, in welke voorzeker de wapentropheën der Edelen, uit schild en pantzer, helm en zwaard te zamen gesteld, waren opgehangen, en die ik minder gaarne wil gepleisterd, dan wel met mosch en klimop begroeid zoude zien.

Verder doorgaande komt men op het terrein, op hetwelk het slot *Batenstein* is gesticht geweest; van dat slot zijn geene sporen overgebleven, dan alleen, aan weerszijde van het plantsoen, de ruïnen der dikke muren, die nu dat terrein van de luthoven afscheiden, die aldaar door twee aanzienlijke inwoners van *Vianen* zijn aangelegd.

Dit plantsoen, aan hetwelk de andersints zoo gevoel- en smaakvolle en voor edele herinneringen aan het dierbaar voorgeslagt, zoo vatbare *Viaansche* burger, den

naam van *Brederodes Boschje* had behooren te geven, is doorgaans eenzaam en verlaten en strekt alleen, ten doorgang, door de Slotpoort, naar het buitenste gedeelte der stad, en het Viaansche bosch, hetwelk zich in eene verre uitgestrektheid verliest, en in onderscheidene fraaije lanen is afgedeeld, waarvan sommige nog namen voeren, die aan de vroegere overmagt der Spanjaarden herinneren.

Onmiddelijk, nadat men door de meergemelde Slotpoort binnenwaarts langs de nissen, van welke vroeger gewaagd is, het plantsoen is genaderd, ontwaart men aan de regterzijde eene van geelen tufsteen gebouwde pomp, die, volgens het opschrift, in het voor de geschiedenis zoo merkwaardige jaar 1648, dat van het sluiten van den Munsterschen vrede, aldaar is opgerigt; twee kuissche stroomgodessen, voorzeker niet door bevalligheid merkwaardig, in half verheven beeldwerk strekken aan dezelve ten sieraad: aan het water, hetwelk deze pomp opgeeft, wordt volgens eene oude overlevering geneeskundige kracht toegeschreven, immers, zoo als de oorkonde luidt, werd dezelve in vroegere dagen door vele lijders bezocht, die in het drinken van deszelfs helder water herstelling voor allerlei kwalen zochten. MARTINET noemt in zijn Vereenigd Nederland, deze pomp als beroemd om haar zuiver water.

Deze pomp stond wel eer door onderaardsche wellen in verband met de streek gronds, onmiddelijk ter regter zijde van het plantsoen gelegen, op welke grond eene volkomene badinrichting moet bestaan hebben, die opzettelijk ten gerieve der lijders door eenen geneesheer bediend werd;—met den besten uitslag konde voorzeker ook in deze dagen op die plaats een badhuis worden opgerigt; eene onderneming, welke wanneer dezelve van Gouvernementswege ondersteund werd, aan den bloei en welvaart der stad *Vianen* veel zoude kunnen toebrengen; men zoude als dan niet buiten zijn vaderland behoeven te zoeken, hetgeen in hetzelfde voorhanden is.

[13]

Maar wij gaan verder voort, het plantsoen verlatende komt men op den Korten Dijk, eene straat, die weinig merkwaardigs zoude opleveren, wanneer niet in dezelve de Vrijmetselaars Loge, van welke wij nader zullen gewagen, werd aangetroffen. Den Korten Dijk verlatende, en regts omslaande is men op de Voorstraat gekomen, eene straat, welke voorzeker met vele fraaije straten in de groote steden van ons vaderland kan wedijveren en boven de meesten, als regtlijnig mag geroemd worden. In deze straat bevinden zich vele aanzienlijke huizen, door voortreffelijken bouwtrant uitmuntende, met namen die van den Notaris VAN DEN BERG, den Hoogheemraad DUPPER, den Heer JOAN CAMBIER en Jonkvrouwe CREMER, bij welke met regt mag vermeld worden de fraaije woning van den Heer Mr. H. M. VAN ECK, in welke het Postkantoor wordt gehouden.

Het eerste openbare gebouw, hetwelk men in de Voorstraat ter linkerzijde ontmoet is het Gemeenelandshuis. Eerbiedwaardig doet hetzelfde zich voor, wegens deszelfs antieke bouworde, in gothischen stijl; de wapens van vele aanzienlijke geslachten van vroegere eeuwen versieren den voorgevel en men treft in dit gebouw vele oudheden aan op de vroegere geschiedenis van *Vianen* betrekkelijk, onder anderen eenige antieke schilderijen, welke aan het aloude *Vianen* en het geslacht der BREDERODE'S herinneren.

[14]

De Burgemeester, benevens deszelfs Assessoren vergaderen hier op gezette tijden, in eene fraaije gerechtszaal wordt het regt uitgesproken, steeds indachtig aan de gulden spreuk, welke ook in gouden letteren boven den ingang der buitenhoofddeur pronkt *audi alteram partem*, in welke spreuk ik ongaarne het woordje *et* vergeten zie, en die ik mij veroorloofd heb, aldus te vertalen:

«Wilt gij vonnissen naar recht,
Hoor ook wat een ander zegt.»

Schuins over het Stadhuis gaat men naar de Roomsche Katholieke kerk, boven den ingang leest men:

in domum domini ibimus.

Ik las hier liever *eamus in domum domini*. De kerk is van eenen zeer fraaijen bouwtrant, en binnen in dezelve is alles doelmatig ingerigt.

Nu gaan wij langs de mede in gothischen stijl gebouwde en door derzelder ouderdom merkwaardige Stads-pomp, de Voorstraat regt door gaande op de Landpoort af, maar vóór dat wij ons buiten dezelve begeven, in de eerste plaats eenen uitstap doende naar de Kerkstraat, ten einde daar het huis van den Heer CAMBIER gade te slaan.

Deze aanzienlijke woning, welke verre zoude zijn, van eene buitenplaats te ontsieren, is te midden van eenen zeer uitgestrekten en wel aangelegden tuin gelegen, van uitstekend boomgewas voorzien; een fraai ijzer hek leidt tot dezelve.

Uit de Kerkstraat terug komende, bevinden wij ons al dadelijk tegenover het Kerkgebouw, aan de viering van de Hervormde Godsdienst toegewijd.

[15]

Aan hetzelfde mag boven vele van soortgelijken aard in ons vaderland, den voorrang worden toegekend. Een schoone predikstoel, met een welluidend orgel daar boven maken inzonderheid het sieraad uit van dit bedehuis. Men vindt in deze Kerk de marmeren graftombe van Heer REINOUD VAN BREDERODE, in 1556 te *Brussel* overleden. Des Graven overschot is sedert herwaarts overgevoerd en met de eer aan zijnen hoogen rang en bijzondere verdiensten verschuldigd, alhier ter aarde besteld.

Treden wij nu de Landpoort uit; bekoorlijk zijn de ommestreken welke men buiten dezelve aantreft. Al ras staat men eenige schreden voorbij het logement het Zwijnshoofd, ter linkerzijde onwillekeurig stil, voor het fraaije landverblijf, in eigendom bewoond door den Heer J. J. CAMBIER, Burgemeester van het naburig dorp *Hagestein*. Dit aanzienlijk gebouw, Buitenlust genaamd, is in den jare 1770 gesticht door den Heer en M^f. JACOB CAMBIER, in leven Canonik in 't Capittel van St. Pieter te *Utrecht*.

Hetzelve heeft eene geschiedkundige vermaardheid verkregen, door dien de Fransche Generaal LA FAYETTE, de grondlegger der Amerikaansche vrijheid en onafhankelijkheid, de tijdgenoot van den beroemden WASHINGTON, na zijnen afgelegden staat- en krijgskundigen loopbaan, en zijne bevrijding uit de vesting *Olmütz*, aldaar gedurende eenige jaren zijn verblijf heeft gehouden, als een andere CINCINNATUS de raadzaal met den ploegstaart verwisselende; verder voortwandelende bereikt men de in eenen modernen stijl aangelegde Villa, de Monnikenhof genaamd, eenige jaren geleden, bewoond door zijne Excellentie den tegenwoordigen Heer Minister van Staat, en Lid van de tweede Kamer der Staten Generaal, Mr. FLORIS ADRIAAN VAN HALL, en thans het eigendom van den Heer W. ROOZEBOOM, Burgemeester der stad *Vianen*.

[16]

Deze monnikenhof van welke de naam aan geestelijke gestichten vroeger in den omtrek der stad gelegen herinnert, doet zich op eene bevallige wijze aan het oog voor, zoo door de afwisseling van allerlei soort van welig groeiend geboomte, als de schilderachtig gelegene woning te midden van hetzelfde.

Op eenen geringen afstand van den Monnikenhof ligt de Rietkamp, mede eene bezitting van voornoemden Heer Burgemeester. Hij die zich gaarne verpoost van het vroegere woelige stadsleven, en in stille landtooneelen vermaak scheidt, die het oog gaarne doet weiden over welige koornakkers, en de bevallige schakering van allerlei soort van graanvelden bemint, zal zich regt gelukkig gevoelen in de lieve woning op den Rietkamp, uit welke hij al die weelde eener vruchtbare natuur kan in oogenschouw nemen, en, paart hij teeder gevoel aan gekuischten smaak, en is hij dichter tevens, dan zal hij met welgevallen de lustwaranden doorkruisen, te midden van welke deze *Cottage* is gelegen, en denkende aan het *beatus ille* van HORATIUS, beurtelings den zanger van den veldeling¹, de landelijke gedichten van den Duitschen Voss, of de meer verhevene poëzij van den dichter der Jaargetijden², tot zijne lievelingslektuur maken.

Verder de wandeling voortzettende, bereikt men Bentzberg, niet minder smaakvol aangelegd dan de Monnikenhof en den Rietkamp; veel dennen en sparrengeboomte strekt aan deze plaats van uitspanning ten sieraad, en biedt den wandelaar een verkwikkend lommer aan; een sierlijke koepel van fikschen bouwtrant, aan den straatweg gelegen, stelt den eigenaar (den Heer Notaris VAN DEN BERG) en diens gezin in de gelegenheid, om menigen zomerschen dag genoeglijk in denzelven door te brengen.

[17]

En zouden wij bij onze omwandeling Vijverlust vergeten, die lieve plek gronds, voor vele jaren het eigendom van nu wijlen den Inspecteur Generaal van den Waterstaat, den Heer JAN BLANKEN JANSZ. Daarna van deszelfs schoonzoon, den Heer SLOOT en nu door aankoop de bezitting van den Heer M^f. BOXMAN, Burgemeester der stad *Gorinchem* en Lid van de eerste Kamer der Staten Generaal; al het bekoorlijke hetwelk eene doelmatig aangebrachte afwisseling, van het geen natuur en kunst in zich vereenigen kunnen, oplevert, maakt Vijverlust inderdaad tot een lustoord. Het huis is zeer fraai en biedt aan een talrijk huisgezin al de comforts aan, welke men in zulk eene woning verlangen kan.

Maar waar zouden wij eindigen, wanneer wij al die bekoorlijke dreven, te midden van welke wij ons bevinden, en die den omtrek van *Vianen* inderdaad tot een Thessaliesch Tempe maken, voorwerpen onzer beschouwingen wilden doen worden; wij zouden daar voor tijds te kort komen; wij bespoedigen alzoo onzen togt, na in het voorbijgaan nog eenen blik te hebben geworpen op het zoo bekoorlijk Vreugdenrijk, wel eer het Tusculum van den geleerden DE WAAL, langs schilderachtig gelegene landhoeven, door lieve laantjes, tusschen beide het oog vestigende, dan eens op in vollen bloei staande vruchtboomen, dan weder op

[18]

grazige beemden, dan op moestuinen, hunne voortbrengselen in kwistenden overvloed aanbiedende, naar den Ringdijk, eene wijle tijds hebbende stand gehouden, bij de overblijfselen van Amalienstein, vroeger in de geschiedenis als een merkwaardig slot bekend, en waarvan wij de beschrijving hierna zullen doen volgen, ten einde langs dien Ringdijk, dat krachtig bolwerk, tegen de overstromingen van den *Lek*, weder te geraken tot het punt, van hetwelk wij zijn uitgegaan, steeds onder vernieuwde opwekking van ons gevoel, voor de dagen der verledenheid, hetwelk ons andermaal het aanschouwen van de bouwvallen van het kasteel Batenstein inboezemt en naauwlijks kunnende denken, dat er sints, zoo vele eeuwen verlopen waren, en wij ons niet in de 15de of 16de maar in de 19de bevonden.

Aan mijnen vriend worde alzoo uitgeleide gedaan, en keere hij terug naar de plaats zijner woning, vroeger ook de mijne, ten einde daar te verhalen, welke zijne gewaarwordingen zijn geweest op den klassieken grond van de Lekstad en diens omtrek. Vaarwel dan waarde T. keer tot uwe haardsteden terug, breng mijne groete over, daar waar dezelve welkom zal zijn, en denk met mij aan de gevoelvolle woorden van den Duitschen dichter:

«Und sind wir auch fern von einander,
Doch bleiben die Herzen sich nah.»

[19]

DE OVERBLIJFSELEN VAN HET SLOT AMALIENSTEIN, BUITEN *VIANEN*.

Alzoo het slot Amalienstein een hoogst belangrijk punt in de Vaderlandsche Geschiedenis oplevert, en men toch, ten einde van hetzelfde eene naauwkeurige beschrijving te geven, tot vroegere oirkonden zijne toevlugt moet nemen, komt het mij het meest doelmatig voor, al het geen tot dat slot betrekking heeft, woordelijk af te schrijven uit het werk van Professor PAULUS VOET, *Oorspronck, voertganck en daeden der doerluchtige Heeren* VAN BREDERODE, uit hetwelk buitendien, aan het einde van dit mijn vlugschrift een uittreksel aan den goedgunstigen lezer zal worden aangeboden, hetwelk vele merkwaardigheden omtrent het vroegere *Vianen* bevat.

Zie hier de woorden van voornoemden Professor PAULUS VOET, pag. 110 en volgende.

«Na het overlijden van RAYNOUDT IS HENDRICK zijn sone, de een en twintichste Heere VAN BREDERODE geworden.....

«Nam sich ten wijve eene uitmuntende Gravinne, AEMILIA genaemt, dochter van GUMBERT, Grave van *Nieuwenaeren* en *Limborch*, uit de Gravinne van *Schouwenburch Holstein* en *Steinbergen*. Deze AEMILIA was uit-ter-maeten Godvruchtich, die oock in alle voorvallende gelegentheden van tegenspoet haer stantvastich heeft gedraegen. Wiert soodaenich bemint van haeren man, dat hij 't haeren gevalle alles zoude gedaen hebben, soo 't in sijne macht waere geweest. Om haer eenich vermaeck aan te doen, dede buijten *Vianen* in het Bosch een aengenaem Speelhuijs metselen, *Amaliensteijn* genaamt. 't Welk nu ter tijt geset staet midden in een vierkant. Was daer nae bij Heer JOHAN WOLPHAERT tot eenen Lust-hof bequaem gemaect, en met een graft omcingelt tot bevrijdinge van 't gewas, brengt voort wat aengenaem voor de oogen, en den smaeck wesen kan.

[20]

«Niet alleene deze twee voornoemde uijtterlijcke sinnen verlusten haer aldaer, maer ook het gehoor, door 't aengenaem gezang van allerlei kleijn gevogelte, 't welk sich daer omtrent in het Bosch onthout.

«Desen Hof heeft in elck sijner hoecken een prieel, t' samen vier in getaele, als soo vele Bolwerken daer gestelt tot bevrijding der ongelegentheden, die en de onstuijmige wind, of de vochticheijt, of de sonnenstralen, den menschen aenbrengen. In deze prieelen schijnen en de konst van 't aengenaem leijden, en de natuer omtrent het wasschen van verscheidene groenten, door den anderen gevlochten, met den anderen te willen strijden. In den inganck des hofs speelt het gesicht op de geschilderde fabel van de nimphe, die voor PAN vluchtende in een biesbosch veranderde.

«Werwaerts men sich keert, daar vertoonen haer verscheidene perspectiven van op in rijen gezette boomen die 't gesichte ten boswaert ingeleijt door de duistere schaduwe stuijten. En was dit Speelhuijs, daer van ick gewach hebbe gemaect, ten tijden dat HENDRICK leefde seer aerdich gemetselt, en soude apparent den hof mede deze vorverhaalde aerdicheden gehad hebben, indien de geruste besittinghe

[21]

aen Hendrik sulx toegelaeten hadde. Als die alles trachtede te doen tot vermaeck van zijne vrouwe AEMILIA, terwijl dat Godt en de gelegentheit zulks hun beide gunde.

De geleerde VAN 'T SANT, Kostschoolhouder te *Gorinchem* meldt in zijne Beschrijving van den Alblasserwaard en de Vijf-Heeren Landen, omtrent Amalienstein het navolgende.

«Een kwartier uurs ten westen van *Vianen* in het Vianensche bosch, had de beroemde Heer HENDRIK VAN BREDERODE, welke in 1568 stierf, voor zijne gemalin AMALIA VAN NIEUWENAAR een adellijk huis doen bouwen, hetwelk hij naar haren naam Amalienstein deed noemen. Het was een fraai gebouw, rondom in Vijvers gelegen; welks ridderzaal, ter vergaderplaats diende, om over het bekende smeekschrift der Edelen te handelen, dat der Hertogin *van Parma* moest aangeboden worden; doch de verwoestende hand des tijds niet kunnende ontgaan, werd het mede in de vorige eeuw gesloopt, zoodat van hetzelfde niet meer aanwezig is.

Tot dus verre Amalienstein. Ik had intusschen ook nog aan mijnen vriend, al terug wandelende beloofd, hem al dat geen te zullen mededeelen, hetwelk belangrijk zoude kunnen worden geacht voor de zoodanigen, die met waardige personen en nuttige inrigtingen in *Vianen* gaarne bekend werden en gaf hem, alzoo ten dien einde de navolgende beschouwingen in afdeeling III vervat, mede, bij welke ik voorts als eene toegift voegde eene beschrijving van de begraafplaats Sparrendreef, in vroegere dagen door mij opgemaakt, de tijd toch had ons bij onzen uitstap ontbroken, die begraafplaats in oogenschouw te nemen, en dezelve was te belangrijk, dan dat men er de vermelding van zoude hebben mogen achter wege laten.

1 DELILLE.

2 THOMSON.

II.

DE BEGRAAFPLAATS.

Den Gottesacker will ich mir
Zum liebsten Ort erwählen.

Toen ik onlangs in diepe mijmering verzonken, ronddwaalde in de omstreken der stad, bragt mij mijne wandeling onverwacht in de nabijheid der Begraafplaats.

Ik trad de laan binnen, die tot dezelve leidt: met heiligen eerbied naderde ik, en als van zelve kwamen mij de woorden van een der Evangelische gezangen in de gedachten:

Stille rustplaats van Gods dooden
'k Denk aan u met zoete vreugd,
Eindpaal van verdriet en nooden
Rustplaats na den strijd der deugd.
Zouden wij voor 't sterven beven,
Sidd'ren voor den jongsten nood?
Jezus liet voor ons het leven—
Jezus overwon den dood.

Ik dacht aan de dagen mijner jeugd, toen ik in het bevallig gelegen Oostfriesche stadje *Aurich* verblijf houdende, menigmaal, bij het vallen van den avond ter poorte uittrad, en mijne schreden naar den Gottesacker rigtte.

Den Gottes-acker! hoe eigenaartig en gevoelvol uitgedrukt! ja de Duitschers verstaan dit volkomen.—Boven den hoofdingang leest men deze woorden:

«Hier ruhen sie, und sind in frieden
Und leben ewig sorgenlos.»

Men gevoelt zich alzoo reeds in eene eerbiedige stemming, vóór dat men door de arkaden den doodenhof is binnengetreden; deze stemming was dan ook steeds de mijne en werd verhoogd, wanneer ik mij op de begraafplaats zelve bevond.

Eenvoudig, maar smaakvol is haar aanleg; hier en ginds een boschje, in hetwelk

een gedenkteeken verscholen ligt, dan weder heuvelachtig aangebragte gronden, met graszoden overdekt en op dezelve in schuinsche rigting, en bevallige onevenredigheid, grafzerken, met opschriften, die tot het hart spreken en een onafgebroken *memento mori* opleveren, dan sarcophagen, obeliskken, half gebroken kolommen, als overblijfselen van eenen bouwval, tusschen beide treurwilgen en cypressen, door zacht ruischende abeelen afgewisseld, in één woord, alles wat, onder symbolische teekenen, aan dood en graf, aan opstanding en eeuwigheid herinnert.

Plegtig is steeds aan dezen heiligen oord de omwandeling der treurenden: hier ontmoet men eenen verlaten echtgenoot in diep gepeins verzonken en tranen stortende bij de grafstede eener innig geliefde gade, ginds bevallige knaapjes, de veldviooltjes en madeliefjes en het zoo eenvoudig schoone vergeet-mij-nietje, vroeger op der ouderen graf door hen geplant, met het water uit een naburig beekje drinkende, en in gedachteloos kinderspel den vlinder willende verschalken, die op een der lieve bloempjes neergestreken, van daar naar het verblijf der gezaligden deszelfs vlugt scheen te willen nemen; elders eene diep bedroefde weduwe in zacht wegsmeltende toonen eene hymne aanheffende, nabij den lijksteen eens ontslapenen echtvriend.

[25]

En op eenen afstand van al dezen rouw, van al die tranen, als op den achtergrond, de doodgraver ijverig bezig met het delven van eenen grafkuil en ons doende denken aan het treffend lied van den gevoelvollen HÖLTY:

«Grabe, Spade, Grabe
Alles was ich habe
Dank ich Spade dir.»

«Reich und arme Leute
Werden meine Beute
Kommen einst zu mir.»

Dat ik vervuld met deze herinneringen ook droevig aangedaan, den Sparrendreef binnen trad, spreekt van zelve; ook daar betreuren nu en dan gevoelige harten, in diepen weemoed, hunne geliefde dooden, ook daar zijn gedenkteekenen opgericht, die van achting en eerbied voor dierbare ontslapenen getuigen; daar onder dat altijd groenend sparrenlover slapen aanzienlijken en geringen den doodslaap, derwaards gaat menigmaal ter beëvaart een geacht geneesheer en betreurt daar met zijne kinderen eene dierbare echtgenoot en moeder, daar worden nog ten huidigen dage door naastbestaanden en vrienden tranen gestort op de graven van dierbare betrekkingen, daar bragt een eerbiedwaardig inwoner der stad, diep gebukt, doch christelijk gelaten tevens onder den ramp, die hem trof, op eenen en denzelfden dag, twee hartelijk beminde dochteren ten grave, die op dien akker der dooden den dag des oogstes verbeiden. En koud is naauwlijks de aarde, die, nog maar luttel tijds geleden, tot eenen grafterp gevormd werd, die het dierbaar overschot dekt eener teedere maagd, weleer de vreugde en hoop eener nu rouwdragende moeder. Gewis zullen eerbiedige berusting in Gods wil, en onderwerping aan den altijd wijzen raad des Heeren, de tranen droogen dier edele vrouwe, die ook door vroegere wegen van beproeving gelouterd, steeds Gode wist te zwijgen en ook nu den lijdenskelk, haar door Gods vaderhand toegereikt, zal weten te drinken.

[26]

Gewis zal zij ook nu troost vinden, daar waar dezelve alleen te vinden is; het dierbaar evangelie zal haar die troost weten te schenken.

Zalige troost voorzeker, inzonderheid dan, wanneer eene treurende moeder als deze, uit de volheid haars harten haar kind de woorden kan toezingen, die vroeger een onzer zoo smaak- als gevoelvolle dichters¹ gezongen heeft

«Nu, daar van aardsche kluisters vrij,
Uw ziel in blanke lichtkleedij,
De hallels stemt met de Eng'lenscharen,
Zal 's Vaders ééngelboren Zoon,
Uw kinderlijk geloof ten loon,
U 't hemelsch Kanaan openbaren,
En als het laatst bazuingeschal
De dooden voor zijn zetel zal
Vergaad'ren tot het jongst gerichte
Zult gij, met neêrgebogen kniën,
Hem, d' eerstling uit de dooden zien,
Van aangezicht tot aangezichte.»

[27]

Maar waartoe hier als uitsluitend van dooden uit den aanzienlijken stand gewaagd? Rusten dan ook niet onder gindsche pijnboomen vele geringen, die op deze aarde onopgemerkt waren, maar onder welke voorzeker ook vele brave, vele

deugdzame, vele godvreezende gevonden worden, of zullen ook deze niet te gelijk met hen, die in hun leven met het ridderkruis versierd waren, verschijnen voor den thron van den onzienlijken, voor dien thron, voor welken gene geslachtwapenen, noch brieven van adeldom, maar alleen braafheid en deugd gelden.

Ik mag Sparrendreef niet verlaten, zonder eenen krans van cypressenloof te hebben nedergelegd op het graf van CHRISTIAAN SWAVING, die gedurende zoo vele jaren, als kundig arts, aan zoo vele lijdens hulp heeft toegebracht, van SWAVING te vroeg aan de maatschappij en aan zijn talrijk huisgezin onttrokken; maar het voegt ons niet, de wegen der Voorzienigheid te berispen; God nam hem weg, zijn einde was vrede: zacht ruste zijne assche! Steeds herinneren zich zijner zijne nagelatene betrekkingen en noemen liefdevol den naam van hunnen echtgenoot en vader.

[28]

1 LESTURGEON.

III.

DE STAD.

HET OUDE VIANEN.

Groote mannen, die in vroegere eeuwen te Vianen zijn geboren en ook in de laatst afgeloopene aldaar het eerste levenslicht aanschouwden, en, hetzij, daarna gestorven, of als nog in leven zijn, ook de zoodanige, die in deze stad, gedurende eenigen tijd hun verblijf hebben gehouden.

Men zal, wanneer men de geschiedenis van vroegeren en lateren leeftijd raadpleegt, de opmerking maken, dat, niet zelden Godgeleerden, Staatsmannen en Krijgshelden, van uitstekende verdiensten, en de zulken, die met meer dan gewonen goeden uitslag zich, hetzij op de schilderkunst toegelegd, de dichtkunst beoefend, of zich door letterkundigen roem in de geleerde wereld onderscheiding verworven hebben, in kleine steden of vlekken, of op onaanzienlijke dorpen geboren werden. Werd niet onze onsterfelijke BOERHAVE, die zich door zijne diepe ervaring in de geneeskunst eene Europeêsche vermaardheid heeft verkregen, in het dorp *Voorhout*, nabij *Leiden*, ter wereld gebracht? Was niet STRATFORD aan den Avon, de wieg en bakermat van ALBIONS voortreffelijksten dichter WILLIAM SHAKESPEARE, en mag niet het nederig *Brouwershaven* er trotsch op zijn, dat het aan den Prins onzer Vaderlandsche dichters, en den als staatsman zoo uitstekenden Raadpensionaris JACOB CATS deszelfs aanzijn gaf? Staat het niet daarom o groote REMBRAND! bij de roemvermelding der zonen van APPELLES, met gouden letteren geboekstaafd, en getuigen nog niet, ten huidigen dage, en doek en paneel, wie eenmaal Hollandsch eerste schilder was, maar werd gij ook niet juist daarom, in onderscheiding van de overige leden van uw geslacht *van Rijn* bijgenaamd, omdat het zoo schilderachtig aan dien stroom gelegen dorpje, het bevallig *Koudekerk*, het te vertellen weet, dat gij eenmaal als knaapje aan des Rijnstrooms boorden speeldet en gindsche boerenwoning u als zuigeling had zien geboren worden.

[29]

En gij o *Joure!* vroeger naauwlijks opgemerkt onder de geringste van Frieslands gehuchten, zoudt gij u niet verheffen op uwen BORGER, uitstekend godgeleerde, voortreffelijk kanselredenaar en dichter tevens, gij *Vlissingen* op uwen BELLAMI, niet minder dan BORGER, der zanggodinnen voedsterzoon?

En gij o Lekstad; zoo beroemd in de geschiedenis van ons Vaderland, zoudt ook gij geen roem mogen dragen op voortreffelijke mannen, die, zoo vele eeuwen geleden, u hunne geboorteplaats mogten noemen, werd gij niet vereeuwigd door uwe BREDERODES, te genoegzaam in 's lands historie blaân vermeld, dan dat ik nog vernieuwde lauwrans aan hunnen krans zoude behoeven te hechten, waart gij het niet, die reeds in het jaar 1583 aan JACOBUS TRIGLANDIUS het eerste levenslicht deed aanschouwen! uit Roomsche-Katholieke ouders geboren, en in die zelfde godsdienst opgevoed, ging hij al rasch tot de protestantsche geloofsbelijdenis over, hij aanvaardde ter zelfder tijd het predikambt en werd in den jare 1606 te *Stolwijk* en daarna in 1610 te *Amsterdam* tot Leeraar beroepen. In beide gemeenten achtereenvolgende verkondigde hij het Evangelie tot in 1634, met zoo veel roems, en ontwikkelde zich al meer en meer als zulk een welsprekend kanselredenaar, dat curatoren der Hoogeschool te *Leiden*, hem met algemeene goedkeuring, den

[30]

eersten leerstoel in de godgeleerde faculteit aanboden; steeds betoonde hij zich een ijverig tegenstander der Remonstrantsche gevoelens te zijn, en verwierf zich als zoodanig, onder zijne geloofsgenooten geen geringen aanhang.

Op één en zeventigjarigen ouderdom verliet hij in het jaar 1654 het tooneel dezes levens; de geleerde JOHANNES COCCEJUS sprak zijne lijkrede uit en vermeldde in dezelve al die uitstekende hoedanigheden, die den waardigen TRIGLANDIUS versierd hadden; van hoogst belangrijken inhoud zijn de godgeleerde werken, die hij heeft nagelaten; hij schreef kerkelijke geschiedenissen (gerigt tegen J. UITTENBOGAERT). *Leiden* 1650—de trina Dei gratia. *Amst.* 1636—de Episcopatu Contra Nicolaum Videliium—*Amst.* 1642 en nog ten huidigen dage worden niet zelden 's mans geschriften geraadpleegd.

Niet minder geleerd, dan TRIGLANDIUS, was WILHELMUS JANSZON, (JANSSONIUS), bijgenaamd *van Vianen*, ten einde; op deze wijze den naam van zijne geboorteplaats van geslacht tot geslacht te doen overgaan; vroeger Hoogleeraar in de wijsbegeerte in het collegie van het *Castrum* te *Leuven*, werd hij daarna ter zelfder stede, eerst Plebaan van de St. Pieterskerk aldaar, en later Hoogleeraar in de Godgeleerdheid, hij stichtte eene beurs in het collegie van het *Castrum* ééne in dat van *Standonck* en twee in het groote collegie; hij stierf op den 20 November 1529 en werd in de St. Pieterskerk te *Leuven* begraven.

[31]

Ik doe hier het grafschrift volgen, bij hetwelk hij als van zich zelve gewagende, aldus sprekend wordt ingevoerd.

*Urbe Viana ortus, Guilielmus nomine magna,
Castrensem rexi sedulitate scholam,
Hinc doctor legis divinae, pabula Pastor,
Praebueram, Pavi, qui sacra templa Petri,
Pauperibus moriens, studiisque alimenta reliqui,
Plurima, apud superos, hinc mihi parte quies.*

Het was ook de groote DANIEL HEINSIUS die, na volbragte staatkundige loopbaan, den avond van zijn leven te *Vianen* heeft gesleten; het schijnt intusschen, dat hij nog vóór zijnen dood gedurende eenige tijd te *Leiden* zijn verblijf heeft gehouden, alwaar hij op den 25 Februarij 1655 is overleden, waarom hij in de kerk te *Vianen* is begraven, blijkt wel uit de grafzerk, onder welke zijne assche rust, maar niet uit de geschiedenis, immers schrijver dezes heeft daarvan geene sporen kunnen vinden.

HEINSIUS was geboren te *Gend*, op den 30 Mei 1580. Hij werd gehouden voor den geleerdsten en vindingrijksten dichter der zeventiende eeuw; de nederduitsche letterkunde heeft door hem eenen bijzonderen voorrang boven de Duitsche verkregen, maar meer nog dan dichter was HEINSIUS groot als Staatsman; hij woonde in de jaren 1618 en 1619 als afgevaardigde der Staten-Generaal de Dordsche synode bij; hij mogt zich beroemen, de vriend van SCALIGER en DOUSA te zijn. GUSTAAF ADOLPH, Koning van *Zweden*, benoemde hem om zijne veelvuldige geleerde schriften tot zijnen geschiedschrijver, en PAUS URBANUS VIII noodigde hem uit naar *Rome*, om van zijn geleerd onderhoud voordeel te kunnen trekken.

[32]

Wij moeten hier ter plaatse mede gewag maken van den in de wijsbegeerte en de wis- en sterrekunde zoo ervarenen JAN FREDERIK HENNERT, die na verkregen eervol ontslag als Hoogleeraar aan de universiteit te *Utrecht*, gedurende eenen geruimen tijd zijn *otium cum dignitate* te *Vianen* heeft doorgebracht en daarna weder naar *Utrecht* terug gekeerd, op den 30 Maart 1810, in het 80ste jaar zijns levens aldaar is ontslapen.

Te regt mag ook *Vianen* zich verheffen, de geboorteplaats te zijn geweest van WILLEM ANTON OCKERSE, wiens staatkundige loopbaan, in de vroegere dagen van omwentelingen en staatsberoeringen te wel uit de geschiedenis van dien tijd bekend is, dan dat de bijzonderheden daarvan ter dezer plaatse behoeven herhaald te worden, het moge intusschen gezegd zijn, dat hij in dat belangrijk tijdvak zich steeds als man van eer, en met regtschapenheid heeft gedragen. Hij zag te *Vianen* het eerste levenslicht in het jaar 1760 en ontsliep te 's *Gravenhage* op den 19 Januarij 1816. Menigvuldig en van hoogstbelangrijken inhoud zijn de door hem geschrevene werken, dezelve dragen den stempel van grondige kennis, juist oordeel, scherpzinnigheid, onpartijdigheid, zachtheid en liefde; wij noemen hier als eenige onder allen, de resultaten van zijn zestig jarig leven, zijne karakterkunde, en meer andere geschriften; de naam van OCKERSE is mede tot de nakomelingschap overgegaan, door de letter- en dichtkundige verdiensten van 's mans waardige zuster, VROUWE ANTOINETTA OCKERSE, weduwe J. P. KLEIN. Hare oden en elegien, de gedachten bij het graf van ROBERT BLAIR, en de bijbel, eene bron van Goddelijk onderrigt voor den mensch in zijne dagelijksche levensbetrekkingen, hebben heerlijke proeven opgeleverd van haar rein, godsdienstig gevoel en hare bekwaamheid ook in den prozastijl. Zij was geboren in 1763, en overleed te *Leiden* op den 25 December 1828.

[33]

Na nu van de dooden gewaagd te hebben, rust op ons nog de taak, vermelding te doen van twee waardige mannen, die Vianen hunne vaderstad mogen noemen, ik bedoel M^r. MAURITS CORNELIS VAN HALL en M^r. JOHANNES OP DEN HOOFF.

MAURITS CORNELIS VAN HALL! wie is er, onder de zoodanige, die menschenwaarde, regtsgeleerdheid, statenkennis, letterkunde en archaeologie, gevoel en smaak voor de dichtkunst, en wat meer zegt, adelaarsvlugt in de beoefening derzelve, op hoogen prijs weten te schatten, wie is er onder de zoodanige, die dien naam niet met eerbied noemt?

MAURITS CORNELIS VAN HALL werd op den 4 Februarij 1768 te *Vianen* geboren; niet lang was het met VAN HALL, als knaapje, *ludere par impar, equitare in arundine longa*; al rasch en naauwlijks den jongelings leeftijd ingetreden, ontbrandde in hem de zucht naar de wetenschappen, en, het *studia adolescentiam alunt* werd zijne leuze.

[34]

Hij verliet dan ook spoedig zijne vaderstad, en toog op naar de Hoogeschool, alwaar hij zijne studiën aanvaardde; dat hij ijverig en naauwgezet was in het woeken met zijnen tijd, kan niet betwist worden, hoe zoude ook het gebouw van zijnen uitstekenden roem zoo hoog kunnen zijn opgetrokken geworden, wanneer de fundamenten niet goed gelegd waren; wars van alle uitspattingen, der studerende jeugd meermalen eigen, liet hij nimmer eenig collegie onbezocht en schonk het grootst gedeelte van den dag aan letterkundigen arbeid, en hij mogt de gulden spreuk, die ook die was van eenen eerbiedwaardigen Romein de zijne maken *nulla dies sine linea*; VAN HALL was student, zoo als men zulks behoort te zijn, en hij ontving den doctoralen hoed met luister. Eerevol betrad hij den weg, die naar den tempel van Themis leidt. Hij werd advokaat; dat hij onder deze een der voortreffelijkste was van zijnen tijd, getuigen de jaarboeken der Amsterdamsche pleitzaal.

DEMOSTHENES zijner eeuw sprak hij voor de mannen van het regt, zoo als weleer CICERO voor de beschrevene vaders sprak, en de DEJOTARUSSEN en CATILINA'S vonden in hem, deze eenen warmen verdediger, gene eenen moedigen bestrijder, zoo als eertijds die van het oude *Rome* eenen zoodanigen in hunnen MARCUS TULLIUS vonden.

VAN HALL was Patriot in de verhevene beteekenis van het woord, zoo als het den echten vaderlander kenmerkt, republikein, zoo als het, tijdens de Romeinsche adelaren den optogt der legioenen openden, de SCAEVOLA'S, de BRUTUSSEN, de METELLUSSEN waren. VAN HALL was de vriend des volks, het volk bragt hem wederkeerig eene onbepaalde hulde toe.

[35]

Toen eenmaal in het volkrijk *Amsterdam* een geweldig oproer dreigde uit te barsten, en het teugelloos gemeen wet en regt met voeten zoude hebben getreden, steeg VAN HALL te paard, drong door de menigte heen en kluisterde, door éénen wenk, de hyéne der anarchie in onverbreekbare banden.

Zoo onwaardeerbaar nuttig was VAN HALL voor zijn vaderland!

VAN HALL was geschiedschrijver en dichter; geschiedschrijver als TACITUS, dichter als FLACCUS.

Wie, die geschiedkunde waardeert, en dichtkunst op hoogen prijs stelt, heeft niet gelezen, wat VAN HALL geschreven heeft?

Wij noemen, onder vele zijner geschiedkundige werken, het leven van den Admiraal VAN KINGSBERGEN, de verdediging van Graaf HENDRIK VAN BREDERODE en het echt klassiek werk, over den dood van PLINIUS den jongeren, zoo noodlottig bedolven onder de lavastroomen en aschregens, toen door deze de uit marmer en graniet gebouwde steden *Herculaneum* en *Pompeji* overstelpt werden.

VAN HALL was dichter!

Hoe—viert hem dan geen Jubellied,
Der voor zijn harp geknielde menigt,
Die, als ten eedlen kamp vereenigd,
Hem de offers van haar hulde biedt?
Maar neen, vergankelijk is 't arduin
Een eerzuil rijst in onze harten
Die de almacht van den tijd zal tarten.
Geen welkbre lauwer sier zijn kruin!

Voorzeker PINDARUS van Nederland! is zulk een' eerzuil in onze harten voor u gerezen! deze toch is duurzamer dan metaal; (aere perennius). Wat al schatten van dichterklijk genie zijn niet in uwe menigvuldige werken verborgen! En hoe veel verscheidenheid kenmerkt niet dezelve! Minder verdienste heeft de dichter, die

[36]

zich tot één genre van poëzij bepaalt, VAN HALL vereenigde in zich alle.

MILTON en TASSO, DANTE en PETRARCA, FLACCUS en MARO, kweelde hij dan eens lieflijk op zijne veldfluit een teeder herderslied (*gracili modulatus avena*), bezong hij dan weder het zalig en rustig landleven, terwijl hij meermalen, door geestdrift vervoerd, beurtlings met sterke kleuren menschelijke hartstogten en daden wist af te malen, of als een andere TYRTAEUS een krijgslied aanhief, of zich in de dagen der kruistogten verdiepende, als minnezanger vermomd, voor de geliefde van zijn hart, de snaren zijner luit wist te tokkelen.

Steeds pogende nuttig te zijn, en bevorderlijk aan al wat het gebouw der Maatschappij tot Nut van het Algemeen konde schragen, maakte hij zich bijzonder verdienstelijk als hoofdbestuurder derzelve; voortreffelijk waren zijne redevoeringen, door hem bij de opening der algemeene vergaderingen dier Maatschappij uitgesproken:

VAN HALL was een man van eene groote zelfstandigheid; hij bleef zich zelven, als staatsman gelijk, onder de republiek en het staatsbewind, en onder den zachtmoedigen scepter van LODEWIJK den Goeden (eene tweeden LOUIS le debonnaire voorwaar!) en in dat hagchelijk tijdvak, toen de man van *Corsika* zijne proconsuls en satrapen, als zoo vele gieren, op ons vaderlijk erfdeel deed nederstrijken, om 's dwingelands noodlottige bevelen uit te voeren, en goed en bloed van een wel eer zoo gelukkig volk aan den overheerscher cijnbaar te maken.

[37]

Onwrikbaar als de ceder, deed hij de staatsorkanen om zich heen woelen; en het mogt van hem gezegd zijn; *si fractus illabatur orbis, impavidum ferient ruinae!*

VAN HALL had zich zelven gevormd, van daar die manhafte taal, die hij wist te spreken, als het pas gaf; VAN HALL, was steeds VAN HALL, en hij mogt zeggen:

'k Ben 't al mij zelf verpligt, en niets aan kunst'narijen.

Zoo ver VAN HALL tot in de dagen der verlossing van het Fransche juk, de laatste dagen van 1813.

Toen in die laatste dagen, in die dagen die zulk een belangrijk blad beslaan, in de geschiedenis van den man des bloeds, de zon van voorspoed voor dezen begon te tanen, toen overwinning op overwinning op de Fransche adelaren het weldadig bestier eener regtvaardige voorzienigheid kenmerkten, toen de vlammen van het Kremlin in de oude stad der Czaren bloedrood ten hemel stegen en de slaande hand Gods, bij den terugtocht over de *Beresina* lijken op lijken stapelde, was het naauwlijks, dat hij zich met de vlugt konde redden, en knarsetandende van woede het paleis der Tuilleries bereiken.

Al spoedig waren ook de verbondene mogendheden *Parijs* binnen gerukt, en hadden den verwaten dwingeland in onverbreekbare ketenen geslagen; de afstand van de kroon werd te *Fontainebleau* geteekend, nog eenige weinige uren, en de Northumberland kliefde de baren en bragt BONAPARTE naar *Elba* over. Van dien oogenblik af aan dagteekende zich ook Neêrlands bevrijding.

[38]

De laatst overgebleven telg van den Vijfden WILLEM, door vroegere Fransche overheersching, achttien jaren geleden uit zijn vaderland verdreven, en gedurende die tijd als balling rondgezworven, verliet het gastvrij verblijf hetwelk der Britten edelmoedigheid hem op het vorstelijk *Hampton-Court* had aangeboden.

De drie mannen in de geschiedenis der Nederlanden met eerbied genoemd, de nooit volprezen GIJSBERT KAREL, benevens de Graven VAN DER DUIN en VAN STIRUM vergezelden Oranje naar de voorvaderlijke stranden; de geliefde Prins aanvaardde als Souverein Vorst het roer van Staat, en aanvankelijk met deze waardigheid bekleed werd hij kort daarna als Neêrlands eerste Koning uitgeroepen.

Uit alle oorden des lands toog men op naar 's *Gravenhage*, en verdrong zich telken reize met toenemende geestdrift in de gehoorzaal, om aan WILLEM den Eerste gepaste hulde toe te brengen.

MAURITS CORNELIS VAN HALL bleef mede niet achter; de roem zijner verdiensten was hem vooruitgegaan en toen hij aan den Vorst werd voorgesteld, was het dezen reeds bekend, wie VAN HALL was.

Minzaam was de ontvangst, en niets vuriger verlangende dan aan hem eenig blijk van onderscheiding te geven, benoemde de Vorst hem, bij de instelling der Orde van den Nederlandschen Leeuw, tot Ridder dier Orde, en bood den verdienstelijken man daarna het lidmaatschap in de tweede Kamer der Staten Generaal aan, voor welk eereblijk VAN HALL moest bedanken, om dat dringende beletselen daarvoor in den weg waren.

[39]

Intusschen nam VAN HALL meer en meer in gunst bij den Koning toe. In 1831 werd hij Staatsraad en President van de Arrondissements Regtbank te *Amsterdam*, en het is tot op den huidigen dag, dat hij, inmiddels tot Commandeur der Leeuwen-Orde verheven, het voorzitterschap, hem opgedragen, met gepaste waardigheid bekleedt.

Zoo mogt ik dan VAN HALL malen, ik mogt vermelden, wie hij was, van zijne jeugd af, tot in zijnen grijzen ouderdom, ik mogt het voor de nakomelingschap in de geschiedrol van ons vaderland doen bewaard blijven, dat *Vianen* ook aan dezen grooten man het eerste levenslicht heeft doen aanschouwen.

Maar hoe wuft zoude mijne eerbetooning zijn aan VAN HALL, als Regtsgeleerden, als Staatsman, als Geschiedschrijver en als Dichter, wanneer ik bij dezelve niet voegen mogt, VAN HALL, heeft zich gedurende de tijdvakken van zijn leven, steeds betoond een geloovig Christen te zijn.

Eindigen wij deze onze vermelding van waardige en verdienstelijke mannen, die in vroegere eeuwen, en ook nog in de laatst afgeloopene, als zoo vele paarden aan de kroon van *Vianens* stedemaagd schitterden, met gewag te maken van den voortreffelijken Regtsgeleerden, M^F. JOHANNES OP DEN HOOFF.

Ook deze strekte, na volbragten akademischen leeftijd, al rasch der Amsterdamsche pleitzaal ten sieraad en gaf gedurende dat tijdvak vroeg reeds blijken van die krachtige ontwikkeling, die hem meer en meer kenmerkte en van hem verwachten deed, dat eene nog meer verhevene loopbaan hem verbeidde; hem werd dan ook al spoedig eene plaats aangewezen in de Tweede Kamer der Staten Generaal. 's Mans diepe ervaring in de zaken van het regt deed het van hem te gemoet zien, dat hij nog in hooger en kring aan zijn vaderland nuttig konde zijn. Meermalen als verdediger der wet opgetreden, werd weldra de eervolle taak hem opgelegd, de handhaver derzelve te worden. De Koning benoemde hem tot vice-President van den Hoogen Raad der Nederlanden, voorwaar eene bijzondere onderscheiding, alzo de overige Raadslieden in die aanzienlijke vergadering alleen uit leden van Geregthoven, of Regtbanken werden gekozen. Hoe OP DEN HOOFF de waardigheid van zijn ambt weet te handhaven, en hoe eervol hij den tabbaard draagt, zal hem wel door niemand worden betwist; de edele zelfsvoldoening van naauwgezette pligtsbetrachting doet zijne borst nog hooger kloppen, dan het ridderlint hetwelk die borst versiert.

[40]

Gaan wij nu van het oude tot het hedendaagsche *Vianen* over; wij zullen, boven eenige andere rubrieken, die welligt tot teregtwijzing kunnen verstreken den gepasten voorrang geven aan de godsdienstige gezindheden, en wel in de eerste plaats aan de Godsdienst der Hervormden, welke door den waardigen Predikant VAN DUIJLL verkondigd wordt.

[41]

HET HEDENDAAGSCHE VIANEN.

GODSDIENSTIGE GEZINDHEDEN.

HERVORMDE GODSDIENST.

DE PREDIKANT VAN DUIJLL.

Toen in het jaar 1807 de diepgeleerde CORNELIS SWAVING, de man, die meer dan één hem aangeboden Hoogleeraarsambt met nederigheid en als met zijne eigene verdiensten onbekend, had van de hand gewezen, de man, van wien de jaarboeken van TEIJLERS Godgeleerd Genootschap zouden kunnen getuigen, hoe menigmaal hij voor zijne voortreffelijke beantwoording van uitgeloofde prijsvragen met den gouden eerpenning en daar aan verbonden roem is bekroond geworden, als Predikant te *Naarden* stierf, gaf weinig tijds daarna de niet minder geleerde HENDRIK HERMAN DONKER CURTIUS, in leven Predikant te *Arnhem* eene levensbeschrijving van hem in het licht, welke hij met deze woorden deed eindigen, «en deze man stierf te *Naarden*!» wanneer ook eenmaal, dat spade zijn moge! de assche van den waardigen VAN DUIJLL tot die zijner vaderen zal zijn vergaderd, dan voorzeker ook zal de lofrede, die op hem zal worden gehouden met de woorden mogen eindigen, «en deze man stierf te *Vianen*.»

GERRIT VAN DUIJLL werd als Student tot Evangelie-dienaar gevormd door het

[42]

onderwijs van mannen, als RHUNKENIUS, VAN DE WIJNPERSSE, LUSAC, RAU, BROES en VAN DER PALM, Hoogleraren aan 's lands Hoogeschool te *Leiden*.

Na volbragte studien werd hij in het jaar 1799 beroepen tot Predikant te *Beusichem*, daarna in het jaar 1808, als zoodanig te *Hoogeveen* in *Drenthe* en eindelijk in het jaar 1815, als Herder en Leeraar te *Vianen*, in *Zuid-Holland*, terwijl hij in den loop van zijne vijftigjarige Evangeliedienst, beroepings-brieven ontving uit *Wasperveen*, in *Drenthe* en *Schoonhoven* in *Zuid-Holland* en hem de Koninklijke collatie van *Assen* werd aangeboden.

Gedurende ruim vijf en dertig jaren al zoo vervulde VAN DUIJLL het Predikantambt met ijver en naauwgezetheid, leerende en stichtende, volgens de zuivere leer van het Christendom en verkondigende in welsprekende en overtuigende kanseltaal JEZUS en dien gekruist; dat hij in die voortreffelijke hoedanigheden vele, die afgedwaald waren tot den herdersstal heeft terug gebracht, spreekt van zelve; hoe hoog moet hem het hart niet kloppen, wanneer hij, aan den avond van zijn leven op zijne tot op heden volbragte loopbaan terug ziet.

Men kan en mag VAN DUIJLL onder de geleerden tellen. Hij is de latijnsche taal volkomen magtig en heeft de voornaamste schrijvers in dezelve gelezen; hij vereenigt diep gevoel met kiesschen smaak; in het gezellig verkeer is hij onwaardeerbaar, vrolijke scherts, voor zoo verre die in zijne betrekking pas geeft, is hem eigen, en, als humorist zoude men hem bij SWIFT, of LAURENCE STERNE kunnen vergelijken.

Dat VAN DUIJLL beoefenaar der dichtkunst is, moge blijken uit de voortbrengselen zijner muse, die ik hier zal aanhalen.

[43]

Toen hij nog Predikant te *Hoogeveen* zijnde, gedurende eenigen tijd op zijne eerste standplaats *Beusichem* vertoefde, werden aldaar bij den noodlottigen watersnood in het jaar 1809, achttien lijken, droevige slachtoffers van dien vreeslijken ramp in één en hetzelfde graf begraven. Eene gedenkzuil werd op hetzelfde opgericht. VAN DUIJLL, diep getroffen over den treurigen dood, die de ongelukkigen in den vloed gevonden hadden, en die gedeeltelijk tot zijne vroegere gemeente hadden behoord, boezemde zijn leedgevoel uit in de volgende dichtregelen, die op den kolom uitgehouwen aan de nakomelingsschap het treffende van den ramp, maar niet minder het dichterlijk genie van den waardigen Geestelijke verkondigden.

Hier rust in 't somber graf een achttien tal van lijken,
De prooi des watersvloeds, het kenmerk van den nood,
Diens onvergeetbren nachts, die dijk en dam deed wijken,
Toen het ijs, door storm gevoerd, verwoesting spreidde en dood.

Toen huis, en berg en schuur, daar dreven op de golven,
Toen koe en paard en mensch daar zonken in dien plas,
Toen zelfs de laatste hoop scheen in dien vloed bedolven,
Zoo God met Vorst en Volk ons niet ten redder was.

Toef hier een wijle tijds, aanschouw deez' vruchtbre oorden,
En zeg «'t geen is en was, 't is alles ijdelheid»
Neen, stort een dankbre traan, zoo ze ooit uw oog bekoorden,
Daar 't al in zaal'ger oord, den vriend der deugd verbeidt.

Toen hij in den jare 1810 te *Hoogeveen* het leeraarsambt vervulde en LODEWIJK NAPOLEON, die te dier tijd over het Koninkrijk *Holland* den vredelievenden scepter zwaaide, het Landschap *Drenthe* bezocht, en ook *Hoogeveen* met deszelfs tegenwoordigheid vereerde, maakte mede VAN DUIJLL, als Predikant zijne opwachting bij den Vorst, die te regt een vader zijner onderdanen mogt genaamd worden, die overal hulp toebragt, waar het pas gaf, en overal, waar hij kwam, sporen zijner weldadigheid achter liet. VAN DUIJLL, gevraagd, of hij ook iets in het belang zijner gemeente begeerde, gaf de behoefte derzelve aan een werkhuis te kennen, in hetwelk behoeftige gehuisvest en verpleegd mogten worden, die met de handen den kost konden verdienen.

[44]

LODEWIJK gaf gehoor aan de doeltreffende voordragt van den waardigen Leeraar en schonk twintig duizend guldens tot dat edel doel; VAN DUIJLL stichtte het gebouw, en ten einde den roem van den weldadigen Vorst te vereeuwigen, vervaardigde hij het navolgend dichtstuk, hetwelk hij in den voorgevel van hetzelfde op eenen daartoe ingevoegden marmarsteen deed uithouwen.

Door 't liefderijk geschenk van Hollands eersten Koning,
Vindt hier de schaamle wees en zwakke grijs een woning,
Terwijl de nijverheid uit dankbaarheid en pligt
Den vaderlijken Vorst de schoonste eerzuil sticht.

Voorts treft men van VAN DUIJLL meer dan een voortreffelijk dichtstuk in onderscheidene maandwerken van vroegere dagen aan.

[45]

Op den 29 December 1849 verjaarde VAN DUIJLLS vijftigjarige Predikdienst, die op den 4 Maart 1850 door de ringbroeders en meer andere gasten van rang en aanzien in zijne woning plegtig gevierd werd.

De gemeente bood aan den grijzen Christen-Leeraar, onder meer andere geschenken eenen in zilver gemonteerden prachtbijbel aan, versierd met symbolen, op de Godsdienst toepasselijk.

Een in de kalligraphie begaafd jongeling Jonkheer ROM KRAIJENHOF vervaardigde ter eere van den nestor der Evangeliedienaars een voortreffelijk penneschrift op het halve eeuwfeest van 's mans Predikambts vervulling toepasselijk, in hetwelk het genie en de smaak van den kunstenaar doorstralen.

Ten slotte moet hier worden aangeteekend, dat *Vianen* aan den Predikant VAN DUIJLL het leggen van de Schipbrug over de rivier de *Lek* te danken heeft, die de stad met het daar tegen over liggend grondgebied der Provincie *Utrecht* verbindt.

Toen VAN DUIJLL bij de grondlegging van de Wilhelmina's Sluis te *Vianen*, zich mede onder de door den nu wijlen den Inspecteur Generaal van den Waterstaat, den Heer JAN BLANKEN JANSZ. tot het bijwonen dier plegtigheid genoodigden bevondt, had hij de eer, aldaar mede den Gouverneur der Provincie *Utrecht*, Baron VAN TUIJLL VAN SEROOSKERKEN, onder de genoodigden te ontmoeten. Deze zich beklagende over de moeilijkheid en langwijligheid der overvaart over de rivier de *Lek* vóór de stad *Vianen*, merkte VAN DUIJLL aan, dat het dan nu welligt het oogenblik zoude zijn, om dit bezwaar door het leggen eener Schipbrug uit den weg te ruimen, daar al de autoriteiten tegenwoordig waren, die deswege een voorstel aan Z. M. den Koning, WILLEM I konden doen.

[46]

Zulks gaf aanleiding tot een mondgesprek tusschen den Heer Gouverneur van *Zuid-Holland*, Graaf VAN DER DUIJN VAN BENTHORN EN MAASDAM, nu mede ten grave, en welgemelden Inspecteur Generaal, bij hetwelk mede het advies der daar bij tegenwoordige Heeren M^r. MAURITS CORNELIS VAN HALL, President der Arrondissements-Regtbank te *Amsterdam* en M^r. WILLEM BOUDEWIJN DONKER CURTIUS VAN TIENHOVEN, destijds Lid van de Tweede Kamer der Staten Generaal, en President van het Hoog-Geregtshof, nu van den Hoogen Raad der Nederlanden, werd ingeroepen.

Het voorstel werd met algemeene stemmen goedgekeurd, de voordragt werd met spoed en aandrang aan den Koning gezonden en in Maart 1840 rolden reeds de rijtuigen en gingen de voetgangers over den nu gelegden Schipbrug; aan VAN DUIJLL intusschen mag men de *mérite* van het *à propos* dank weten, welke hem door niemand betwist kan worden.

SECTE DER AFGESCHIEDENEN.

Er bestaat te *Vianen*, zoo als op zoo vele andere plaatsen in ons vaderland, eene gemeente van Christelijke Afgescheidenen; zonder zich in Godsdienstige geschillen in te laten, behoort men eenen ieder in zijne gevoelens te eerbiedigen, wij vermelden hier alzoo ook deze gemeente, aan welks hoofd de brave C. GLINDERMAN staat, die des zondags avonds in vromen zin zijne medebroeders te leeren en te stichten tracht.

[47]

GODSDIENST DER ROOMSCH KATHOLIKEN.

De leer van het Christendom schrijft liefde en verdraagzaamheid voor; men leze [Joh. 13, vs. 34 en 35](#), [1 Cor. 13](#) en zoo vele andere toepasselijke bijbelteksten; van dit grondbeginsel uitgaande en den braven en godsdienstigen Roomsche Katholijken even hoogschattende, als den Hervormden, die de leer van JEZUS volgt en in beoefening brengt, wordt bij deze door mij ook aangeteekend, dat de Roomsche Katholieke Pastoor, de eerwaarde Heer A. G. VAN DAM zijne gemeente leert en sticht, dat hij het heilig altaar bedient, zoo als het den Leeraar en Priester voegt, en den weg der zaligheid verkondigt aan allen, die in den Verlosser gelooven en zich aan de voeten van het kruis nederleggen.

Ook de Godsdienstoefening der Israëlieten verdient vermeld te worden; er bevinden zich in *Vianen* acht Joodsche huisgezinnen, die op hunnen Sabbath in eene daartoe wel ingerigte Synagoge, nog onlangs vernieuwd, uitgebreid en verbeterd, bijéenkomen: aan het hoofd dier Synagoge staat de Voorzanger OLMAN, die bij zijne geloofsgenooten niet alleen, maar ook bij alle Christenen geëerd en geacht is.

OPVOEDING EN ONDERWIJS DER JEUGD.

De onderwijzer Stuart.

De opvoeding en het onderwijs zijn verre van in het stadje *Vianen* verwaarloosd te worden; dezelve zijn toevertrouwd aan mannen van verstand en begaafdheid, die voorzeker niet behoeven achter te staan voor leermeesters, die men in grootere steden aantreft. De Kostschool, aan welks hoofd de kundige STUART staat, behoort in de eerste plaats genaamd te worden; de Nederduitsche, Fransche, Engelsche en Hoogduitsche talen worden op dezelve grondig onderwezen, terwijl de Wiskunde, die voortreffelijke wetenschap, die de voedstermoeder van zoo vele andere nuttige kundigheden is, op vaste en onwrikbare gronden steunt, en alzoo te regt door de Franschen met den naam van *les sciences exactes* bestempeld wordt, inzonderheid het lievelings vak is van den Hoofdonderwijzer, die de bijzondere begaafdheid bezit, dezelve mede te deelen aan de zoodanige, wier verstand en bevattig daarvoor rijp zijn geworden, want het zegt weinig, in eenige wetenschap ervaren te zijn, wanneer men die ervarenheid niet op zijne leerlingen weet over te brengen, zoodanig dat dezelve er diep van doordrongen zijn, te regt zegt daarom een Latijnsch schrijver «*Scire tuum nihil est, nisi quod tu scis, etiam sciat alter,*» een spreekwoord, in het welk wel veel waarheid, maar weinig zuivere latiniteit doorstraalt, en waarvan de beteekenis is, dat het niets afdoet, of de meester het al weet, maar dat deze moet zorgen, dat ook de discipel er mede bekend worde. Trouwens niet vele worden er onder de jongelingschap, al is dezelve op andere punten niet onbedreven, gevonden, die voor de school van EUCLIDES kunnen worden opgeleid. Gepaste hulde alzoo aan hem, die de gronden der mathesis en algebra stelselmatig te onderwijzen weet, en alzoo dat gedeelte der nederlandsche jeugd, hetwelk voor het elders gegeven wordend hooger onderwijs, in al dat geen, waardoor men den krijgsman en den zeeheld vormt, bestemd is, daartoe opleidt: hoe menig dapper veldheer en manhaftig vlootvoogd, zal het, na verloop van eene halve eeuw, wanneer grijsheid en lauweren zijnen schedel sieren, niet aan STUART te danken hebben, dat hij de gronden tot de vervulling van zulk eene gewigtige bestemming bij hem gelegd heeft, en welligt treft men zelfs onder de schooljeugd, die ten huidigen dage te *Vianen* de lessen van den begaafden STUART hoort, reeds menig bevattelijk knaapje aan, dat nog, na verloop van eeuwen, van zich als van eenen DE RUIJTER of TURENNE zal doen gewagen. Voorwaar het wordt niet genoegzaam opgemerkt, wat de maatschappij verschuldigd is aan hen, die de jeugd vormen en tot hooger doel opleiden.

De onderwijzer van Weigerden.

Niet minder hulde behoort te worden toegebracht aan den begaafden VAN WEIGERDEN, die aan het jongere, aankomende geslacht onderwijs geeft in de nederduitsche taal, de schrijf- en cijferkunst: het moge gezegd zijn, dat de wezenlijke waarde van den man van verdiensten niet moet worden afgemeten naar den rang, dien hij in de maatschappij bekleedt. De geringste dorps-schoolmeester kan soms beter voor zijn vak berekend zijn, dan de geleerdste Professor voor het zijne; alles hangt af van de *methodus docendi* en van de begaafdheid, om zijn talent aan anderen te kunnen mede deelen, en dit talent bezit VAN WEIGERDEN in den hoogsten graad. Voeg hierbij de maat van beschaving, tot welke de beoefening der fraaije letteren hem heeft opgevoerd en welke niet weinig toebrenghet tot de zedelijke opvoeding zijner scholieren; men behoeft slechts eene wijle tijds in 's mans school vertoefd te hebben, om niet te hebben opgemerkt, welke orde in dezelve heerscht en hoe de onderwijzer de geschiktheid bezit, om met minzaamheid, maar tevens onder den invloed van waardig gezag de kinderen bevattelijk te leeren lezen, schrijven en rekenen; wat zoude een scholarch van

hooger rang met kweekelingen kunnen aanvagen, wier eerste gronden niet doelmatig gelegd waren, trouwens de heer VAN WEIGERDEN op den Weesdijk te *Vianen*, is aan het hoofd van de stads-school niet op zijne plaats en gewis verbeidt hem eene waardigere bestemming; het bewijs ook, dat zulks eenmaal het geval moet worden, is daarin gelegen, dat ouders uit den hoogstbeschaafden stand aanvankelijk reeds aan hem de opvoeding en het onderwijs hunner kinderen hebben toevertrouwd, die zulks in zijne woning, die daartoe bijzonder goed is ingerigt, als kost-jongelieden genieten; het spreekt alzoo wel van zelve, dat de instructie zich hier niet tot het leeren lezen, schrijven en rekenen bepaalt, maar zich mede uitstrekt tot het onderwijs in het Fransch, Engelsch en Hoogduitsch, de Aardrijkskunde en de Geschiedenis, terwijl eene godsdienstige en zedelijke opvoeding mede niet verzuimd worden. De heer VAN WEIGERDEN heeft eene bijzondere begaafdheid, om in het publiek te spreken; zijne redevoeringen in de afdeeling der maatschappij tot Nut van het Algemeen getuigen hiervan, en nog onlangs gaf hij, als afgevaardigde ter vergadering der Commissie voor het lager onderwijs te *Arnhem* bij een gekomen, aan den maaltijd te dier gelegenheid gehouden, het bewijs, dat de taal voor de vuist hem mede niet vreemd is, want een *toast* door hem op het welzijn van Gelderlands hoofdstad ingesteld trok zoodanig de aandacht der aanwezende gasten, dat de archivarius van *Gelderland* mogt vragen, «wie was die spreker?» waarop de eenvoudige en nederige man antwoordde: «een schoolmeester uit *Vianen*.»

[51]

De kostschoolhouderessen Bullot en la Cave.

Het voortreffelijk Instituut voor het onderwijs van Jonge Jufvrouwen in talen, huishoudkunde en vrouwelijke handwerken, gepaard aan eene godsdienstige en zedelijke opvoeding, door de Jonkvrouwen BULLOT en LA CAVE gehouden, biedt aan ouders, ook elders woonachtig, eene geschikte gelegenheid aan, om derzelve dochteren tot nuttige leden der maatschappij op te leiden, en wanneer zulks derzelve bestemming mogt zijn, brave echtgenooten en zorgvuldige moeders te doen worden.

[52]

KUNSTEN EN WETENSCHAPPEN.

Concert de Harmonie.

De Toonkunst wordt te *Vianen* met eenen bijzonderen goeden uitslag beoefend; de kundige en smaakvolle Pianist DIETZ, die tevens onderwijs in het fluit- en vioolspelen geeft, heeft sedert verscheidene jaren begaafde discipelen en discipelinnen gevormd, uit welke sommige door eigene oefening het inderdaad tot eenen zekeren trap van volmaaktheid gebragt hebben, zoodanig, dat aan hen de naam van Virtuozen niet mag ontzegd worden; dat daardoor het orkest op het wekelijksch winter-concert, in de fraaije zaal, die het logement de Roos ten sieraad strekt, gehouden wordende, bijzonder wel bezet is, spreekt van zelve; het personeel, door hetwelk dit orkest gevormd wordt, versterkt zich van tijd tot tijd door dilettanten, die zich van elders te *Vianen* zijn komen neerzetten, zoodat het doorgaans aan geen genoegzaam getal deelnemende ontbreekt, om eene Symphonie van BEETHOVEN of eene CAVATINE van MENDELS-SOHN BARTHOLDY met den besten uitslag uit te voeren, terwijl ook de vokale muziek, doorgaans het lievelings-talent van het schoone geslacht, een genoegzaam getal zangeressen oplevert, om de koren te vervullen.

[53]

Dat aan zulk een geheel de naam van *Harmonie* met regt kan gegeven worden, spreekt van zelve, en het is dan ook daarom, dat *Vianen* het C o n c e r t de Harmonie onder deszelfs. lievelings-uitspanningen mag tellen.

De afdeeling der maatschappij tot Nut van het Algemeen.

In dezelfde zaal, van welke wij boven gewaagden, en die wij voor de beoefening der Toonkunst, als aan *Euterpe* toegewijd, mogen beschouwen, vergaderen maandelijks de Leden, uitmakende de afdeeling van de Maatschappij tot Nut van

het Algemeen, voorwaar eene meer deftige bijeenkomst, alwaar de taal der wijsheid, door meer bedaagden uitgesproken, gehoord wordt; daar worden verhandelingen gedaan en bijdragen geleverd, niet minder belangrijk, dan die, welke men elders in geleerde genootschappen hoort, daar beklimt nu en dan een begaafd dichter, die ter zijner tijd in de raadzaal den evenaar der gerechtigheid weet te houden, het spreekgestoelte en doet ons aan TOLLENS, VAN DEN BERGH of TEN KATE denken, en niet zelden ook herinneren ons de natuurkundige proeven, door luchtpomp of electriciteit en de kunst, om lichamen uit de onderscheidene rijken der natuur beurtelings af te scheiden, of te zaam te verbinden, te weeg gebracht, dat er ook mannen in *Vianen* worden gevonden, die met regt den naam van Physiци dragen mogen.

[54]

Ten bewijze, dat ook het onderwijs in de teekenkunst te *Vianen* in goede handen is, moge strekken het fraaije lithographische plaatje, van hetwelk de teekening is vervaardigd door den heer VAN LOM, die dezelve welwillend aan schrijver dezer heeft afgestaan. Gebruik makende van 's mans heuschheid heeft men dan ook geen' oogenblik geaarseld, die teekening in steendruk te doen brengen en tegenover den titel als een belangrijk sieraad te plaatsen.

Geneesheeren, Heel- en Vroedmeester en Artsenijmengers.

De genezing van ziekten, benevens de hulp door de Heel- en Vroedkunde aan lijders en bijstand behoevende vrouwen toe te brengen, is in *Vianen* meer dan genoegzaam gewaarborgd; het stadje telt twee kundige artsen, de heeren WINCLER, vader en zoon; de eerste in de praktijk grijs geworden, de laatste met den besten uitslag zijns vaders voetstappen drukkende, beiden waardige zonen van HIPPOCRATES, die zachtzinnigheid, aan kloekheid in de behandeling der aan hunne zorg toevertrouwde zieken weten te paren.

[55]

Als Heel- en Vroedmeester, zoo voor de stad, als voor het platte land in den omtrek, mag de heer C. A. G. VAN EFFEN genoemd worden; als Priester van *Lucina* verstaat hij grondig zijnen BAUDELLOCQUE, als wondheeler zijnen STROHMEIJER; in deze laatste betrekking deed hij veel ondervinding op in de militaire hospitalen, gedurende den tiendaagschen veldtocht.

De heer VAN EFFEN is tevens Apotheker, als zoodanige sluiten zich aan hem aan de heeren BROUWER, VOS VAN ZALINGEN en MEIJLINCK, alle hun vak volkomen meester en met APOLLO kunnende zeggen, «*herbarum subjecta potentia nobis*».

Letterkunde, Boekhandel, Leesbibliotheek, en Leesgezelschappen.

Begeert gij voedsel voor uwen geest? Wilt gij lezen? Treedt dan in den welvoorzienen boekwinkel van den gediensstigen en in zijn vak niet onbedrevenen DIEPENBROEK; hij zal u geven, wat gij begeert, ingeval gij het boek wilt koopen, en is hetzelfde al niet bij hem voorhanden, want toch *alle* boeken kan men in den boekwinkel van een klein stadje niet verlangen, hij zal het voor u uit het naburig *Utrecht*, of van elders ontbieden. Zijne Leesbibliotheek geeft u daarenboven eene ruime keus en houdt u *au courant* van de literatuur van den dag. Bij al deze gelegenheden, om nuttig uwen tijd te besteden, en u verpozing van andere werkzaamheden te verschaffen, voegen zich mede ten voorschreven einde, twee leesgezelschappen, onder het bestier van den Predikant VAN DUIJLL en den Notaris BROEKMAN; hunne welberadene keus voor alles, wat de moderne letterkunde betreft, waarborgt de medeleden een aangenaam en nuttig tijdverdrif.

[56]

HET POSTKANTOOR.

De correspondentie van en op *Vianen* is tamelijk belangrijk; de dagelijksche consumtie, in al wat tot levens onderhoud vereischt wordt, geeft tot veel nering aanleiding; winkelwaren van allerlei aard toch moeten van elders ontboden worden. Voeg hierbij menige tak van nijverheid, die hier gedreven wordt, meer dan eene fabriek, die hier en in den omtrek gevestigd is, terwijl inzonderheid de Regering en de Hoofd-ambtenaren, die hier hunne functien uitoefenen bijna postdagelijks met de residentie en andere steden in ons Vaderland corresponderen. Vandaar dan ook, dat de directie van het Postkantoor te *Vianen*

gedurende een gedeelte van den dag ijverig werkzaam is, om het publiek te bedienen; zulks geschiedt met eene bijzondere accuratesse, en wanneer de post is aangekomen, zal geen inwoner van *Vianen* een half uur naar zijnen brief of brieven behoeven te wachten. Het beheer van het Postkantoor is opgedragen aan den hoogstbeleefden en welwillenden Directeur den heer M^r. H. M. VAN ECK, daarin geadsisteerd door zijnen geagreëerden den heer HEIJMAN, en hetgeen boven van de promptitude op dat Postkantoor staat opgeteekend, zal dan ook de lofvermelding van voornoemde heeren uitmaken.

[57]

FABRIEKEN.

Oliën- en Smeerfabriek van J. P. Jannette Walen en Comp.

In de maand December 1848, werd in *Vianen* door J. P. JANNETTE WALEN, onder de firma VAN WALEN en COMP., opgericht eene fabriek van Oliën en Smeren. Aan deze fabriek is naderhand bij brevet van Zijne Majesteit, Koning WILLEM III toegekend den titel van Koninklijk Nederlandsche en de vergunning geschonken, het Koninklijk Nederlandsch wapen te voeren. De genoemde oliën en smeren zijn bestemd ten gebuike van stoomwerktuigen, spinnerijen, ijzergieterijen en alle soorten van vervoermiddelen, voorts worden in dezelve vervaardigd harts-oliën, gezuiverde hartsen, zoo mede fijnere oliën voor Horologiemakers, enz. enz.

Dat het debiet van deze artikelen en de verzending van dezelve, zoowel naar vele oorden in ons Vaderland, als buiten hetzelfde aanzienlijk is, spreekt van zelve; de fabriek vereischt veler handen arbeid en verschaft aan menigen handwerksman den kost, zoodat men dezelve als eene belangrijke bron van welvaart voor de stad *Vianen* mag beschouwen.

Hoepmakerij of fabriek van Hoepels van den heer Johan Cambier.

Even buiten de stad *Vianen* is door den heer JOHAN CAMBIER, sedert een aantal jaren, eene fabriek van hoepels opgericht. Deze fabriek heeft bijzonder veel vertier. Het fabrikaat wordt, even als dat uit de bovenvermelde, zoowel binnen- als buitenlands verzonden, zoodat ook deze fabriek onder de nijvere volksklasse, veel welvaart verspreidt.

[58]

De Vrouwen-Vereeniging Arbeid en Liefde, bestierd door de Jonkvrouwen Fabricius en Wincler.

Ziet gij daar, in dat huishoudelijk vertrek die jeugdige echtgenoot, te midden van zoo vele edele maagden, rondom den gezelligen arbeidsdich gezeten, en zich vlijtig onledig houdende met het vervaardigen van kleedingstukken voor behoeftige vrouwen en kinderen.

Thans tot dit weldadig doel bij één vergaderd zijn het nu niet meer de bevallige dochteren van TERPSICHORÈ, die zoo onlangs nog in de danszaal op ligte brozen door rappe jongelingen ten reie werden geleid; het zijn de deugdzame en van menschenliefde doordrongene kinderen van TABITTHA DORKAS, die waardige discipelinne der apostelen, die in de heilige schrift staat aangeteekend, als vol zijnde van goede werken en aalmoesen, die zij uitdeelde.

Hoe verheven is niet het oogmerk, hetwelk zij trachten te bereiken; arbeid en liefde zijn hare leuze; zij arbeiden vlijtig voort, ten einde te kunnen geraken tot die uitoefening van liefde, die het verlangen is van hare harten; de zegen des Heeren rust op haar! De schamele weduwe, het naakte weesje worden door haar gekleed, en in de hutten der armen weergalmt het lied der dankbaarheid en der vreugde, ter harer eere gezongen.

[59]

Op welk een eerbiedwaardig standpunt staat niet de vrouw, wanneer zij zich harer bestemming waardig gedraagt, voorzeker aan haar, die zoodanig eene bestemming bereikt heeft, mag Engelenwaarde worden toegeschreven.

Op zulke vrouwen mag worden toegepast hetgeen SCHILLER zingt:

«Ehret die Frauen, sie flechten und weben
Himmlische Rosen in 's irdische Leben.»

Verre van ons die wufte dochteren Eva's, die alleen met ervaring weten te spreken van het jongste blijspel, hetwelk zij hebben bijgewoond, die aan eene dubbelzinnige charade eene juiste uitlegging weten te geven, en, vervuld met den roman van den dag, van niets dan van ijdele begoochelingen droomen kunnen, terwijl zij de wezenlijke pligten verzuimen, die aan het meisje, zoo als het zijn moet, zijn opgelegd.

Maar zulke dochteren worden in *Vianen* niet aangetroffen; eenvoudigheid van zeden en reine deugd kenmerken dezelve, en de jeugdige schoone, die in den gezelligen kring, in beschaafdheid van manieren en goeden toon uitmunt, kan men niet zelden in hare woning aantreffen, eene verstandige bezorging van het huishoudelijke pligtmatig ter harte nemende, en, wanneer het pas geeft, zich werkzaamheden getroostende, over welke eene hoovaardige salet-juffer zich schamen zoude. Moge nimmer eenige verbastering van zeden eene treurige ommezijde van dit Tafereel zien geboren worden, maar daarvoor waarborgt ons de goede genius, die hier ter stede over de opvoeding der jeugd steeds wakende is.

[60]

VRIJMETSELAARS-LOGE.

Lust het u, wanneer gij tot de ingewijden behoort, in statigen ommetogt in uwen mystieken pelgrimsmantel gewikkeld, niet ongelijk aan eenen bedevaartganger naar het heilige graf, of een Maltheser Ridder, met uwe medebroeders den verloren acaciatak te helpen opzoeken, of eene wijle tijds tusschen de kolommen J. en B. te vertoeven; welaan begeef u dan, wanneer het feest is, en de altaren voor deugd en menschenliefde rooken, naar het tot een verheven doel wel ingerigt gebouw op den Kortendijk en klop daar, met uw diploma in de hand, drie maal drie malen aan de deur van den gewijden tempel; gij zult welkom zijn; men zal uw verlangen aan den Grootmeester der Orde te kennen geven, men zal u begeleiden tot aan de voeten van den thron, op welken hij met gepaste waardigheid zetelt, en gij wordt, nadat men zich van uwe identiteit als broeder zal vergewist hebben, met hartelijke welwillendheid tot de werkzaamheden toegelaten, terwijl u handschoenen en schootsvel, blank en rein, als het symbool van zuiverheid der bedoelingen, benevens winkelhaak en truweel zullen worden aangeboden. Gij ontmoet dan, als deelgenoot aan de geheimen, die weleer die van ISIS en OSIRIS waren, in den heiligen broederkring, menigen inwoner van het stadje, dien gij vroeger onopgemerkt, in deszelfs straten zijt voorbijgegaan, of hier of elders hebt ontmoet, hij drukt u hartelijk de hand, terwijl gij straks met hem en de overige gasten aan den feestdisch het «*in diesen heiligen Hallen kennt man die Rache nicht*» of het «*par trois fois trois mes frères*» zult aanheffen.

[61]

Broederliefde! verheven woord! woord van gewigtige beteekenis! Zijt gijl. mijne broeders! allen daarvan wel diep doordrongen?! Zorg, ik bezweer het u, dat dit woord voor uw lieden geen ijdele klank zij, zorg, dat gij niet vreezen moet, dat schietlood en compas u beschuldigend in de handen zullen beven, en het alziend oog, dat in den gevel des tempels prijkt, en uwe werken gadeslaat, zich van u zal afwenden en de hamerslagen, die anders welluidend weergalmen, dof zullen klinken, en dof zullen weerkaatst worden.

Broederliefde! woord des vredes! moge uwe stem, in deszelfs verhevene en eigendommelijke beteekenis steeds gehoord worden, daar, waar de star in het oosten flonkert, moge geen eenig broeder zich zijner roeping onwaardig gedragen! Moge aan niemand hunner verwijtend worden toegefluisterd «*procul hinc, procul ite profani!*» moge een ieder hunner het heilig woord steeds onbevangen durven uitspreken en de arbeiders aan den tempel van dien koning, uit de gewijde geschiedenis, die door zijne wijsheid de geheele wereld met verbazing vervulde, zich, door zuivere en onvervalschte broedermin, de goedkeuring van den opperbouwmeester van het heelal waardig maken!

[62]

LOGEMENTEN.

Wanneer de reiziger, die soms te *Vianen* deszelfs nachtverblijf zoude willen houden, in de stoomboot of op de diligence, met FRONTIN mogt hebben gezongen:

«*Qu'on est heureux de trouver en voyage,
Un bon souper et surtout un bon lit.*»

zal hij, wanneer hij, in de Roos, het Zwijnshoofd, het Hof van Brederode, of het Roode Hert, zijnen intrek mogt hebben genomen, aan zijnen wensch voldoening erlangen, en, hoezeer hij in die logementen wel niet die comforts zal aantreffen, welke te *Baden-Baden* zum Zähringer Hof, te *Londen* in het Hôtel Mivart, te 's *Gravenhage* in den Ouden Doelen, of te *Antwerpen* au Grand Laboureur gevonden worden, niettemin, wanneer hij eenen smakelijken avondmaaltijd heeft gehouden, of op een goed bed uitgerust, van de billijke prijs der gemaakte vertering zeer tevreden zijn en zijne reis vrolijk en opgeruimd vervolgen.

[63]

IV.

OUDE OÏRCONDEN.

Ik zoude hier bepaaldelijk mijne beschouwingen omtrent het voormalig en hedendaagsch *Vianen* hebben geëindigd, ware het niet, dat aan mij op het onverwacht, en nadat ik mijne brochure reeds ter perse had gegeven, van eene zeer geachte hand het navolgend *uittreksel* was gezonden, hetwelk een belangrijk licht verspreidt over het doorluchtig geslacht der Graven VAN BREDERODE.

Ik heb verkozen, eenigzins tegen den vorm te zondigen, die men bij de uitgave van eenig boekwerk pleegt in acht te nemen, en er alzoo niet toe kunnen besluiten, dit uittreksel achterwege te laten. Hetzelve zal niet weinig de waarde mijner brochure verhoogen. De zoodanige mijner lezers, die zich gaarne verdiepen in de aloude geschiedenis van hun Vaderland, en die den roem hunner voorvaders op hoogen prijs stellen, zullen er mij en den geachten inzender dank voor weten; het werk toch van *Professor* PAULUS VOET is niet in aller handen; en menig inwoner van *Vianen* (ik bedoel de zoodanige, die weetgierigheid aan gevoel en smaak paren) zal, wanneer hij dit *uittreksel* zal gelezen hebben, voortaan met heiligen eerbied den gewijden grond betreden, op welke voor eeuwen het slot Batenstein gesticht was en de omstreken zijner stad bewandelen, die vroeger het tooneel waren van zooveel krijgsbedrijven, van zooveel heldendaden. Hel genoemde *uittreksel* worde dus als bijlage aan mijn geschrift toegevoegd en vulle *aan* het gebrekkige, het onvolledige, hetwelk in hetzelve mogt opgemerkt worden.

[64]

[65]

UITTREKSEL

UIT ZEKER TRACTAAT, GEINTITULEERD:

OORSPRONK, VOORTGANK EN DAADEN

DER

DOORLUGTIGE HEEREN

VAN

BREDERODE,

BIJEENGESTELD

DOOR

PAULUS VOET,

DER RECHTEN PROFESSOR IN DE ACCAD. TOT UTRECHT, EN RAADSPERSOON IN DE KAMER VAN JUSTITIE 'S LANDS VIANEN.

'T UTRECHT

bij JOHANNES VAN WAESBERGE, Boekverkooper over 't Stadhuis, A_o. 1656.

Vianen is een plaisante stede, liggende op een vierkante forme met sterke hooge muuren, en poorten voorzien. Welke muuren met ronde torenen, hier en daar bezet, gelijk men in oude tijden placht te doen, niet oncierlijk gesterkt zijn. Is omcingeld met eene breede graft, en heeft buiten dezelve rontom eene fraaije wandeling met boomen bezet. Sulks dat men op de meeste plaats en onder de schaduw van het looff schuilende, van der sonnenhitten des somers bevrijd werd. T' heeft eene bekwaame geleegendheid aan de linkerzijde van de riviere de *Lek*, tegen over *Vreeswijk*, anders *de Vaart* genaamd. En word ten Noorden van dezelve Rivier bezet, die door eenen ingang de haven maakt, zo dat de schepen, zoo wanneer het water tamelijk hoog is, tot in 't midden van de voorstede aanleggen. Ten Oosten, Westen, en Zuiden, werd het becingeld met vruchtbare koornvelden, weiden en boomgaarden. Een plaatse daar de lijfftocht, in overvloed is, en voortst alles wat tot onderhoud noodig is, bekwaamelijk van alle plaats en toegevoerd, ook voor redelijken prijs werd bekomen. En die het vermakelijk leven zoekt, zoo door de gelegenheid der omliggende Landerijen, als het op en afvaren der voorbij zeilende schepen, 't doortrekken der rijzigers kan het nergens bekwaamer vinden. Brengt mede geen gering vermaak aan den mensch het wel beplante bosch, alwaar de boomen op rijen met menigte wederzijdsch tegen den anderen overgezet, een aangenaam perspectief den gezichte vertoonen; Daar bij komt het Rijgersbosch, 't gezang van allerhande klein gevogeltje, de ooren met een aangenaamheid vermakende. En dat te verwonderen is, evenals of 't was 't middelpunt van de vereenigde Provincien, men kan daar van daan in het gezichte krijgen, zoo wanneer den Hemel klaar is, omtrent de een en twintig steden, met poorten, muuren en grachten, voorzien. En geen plaats bekwaamer, waar van daan zoo te water als te Lande, de principaalste steden des Lands kennen bereisd worden. Die zig daar aan liet gelegen zijn, zoude op een Zomersche dag, daar van daan kunnen bezoeken omtrent twaalff zoo steden, als stedekens, en 's avonds tot *Vianen* maaltijd houden.

[66]

[67]

Deze plaats heeft onder zich verscheidene dorpen en gehuchten, als *Lexmond*, eertijds *Laxmond* geheeten, *Heijkop*, *Boekoop*, *Lakerveld*, *Tienhoven*, en *Marekerk*, door zijne Paardemarkt, 't gansche Land door vermaard. Is daarenboven voorzien, met een sterk slot, Batestein genoemd, 't welk van verre door de grootheid van 't gebouw zig opdoet.

Omtrent den oorsprong van dezen naam ben ik curieus geweest, en meinde daarom dit slot Batestein te zijn genoemd, om dat het tot nut en dienste der stede was gebouwd, zijnde als de sterkte deszelfs, 't welk even zoo veel te zeggen is, als ter baate. Gelijk sommige alzo den oorsprong des woords Batavieren verklaren, omdat ze aan de rivier t' naarder bate, eene bekwaame woonplaats uitgevonden hadden. En dan zoude het bijvoegsel stein, den nederlanders beteekende stevigheid, daarbij gesteld zijn, om te kennen te geven, dat het uit steen, of stein opgebouwd is, tot een sterkte off Burcht.

Doch uit verhaal van eenige anderen onderricht zijnde, hebbe deeze mijne gissinge aan een zijde gesteld. Men verteld dat GIJSBERT VAN VIANEN, ten wijve hadde BEATRIX, op het nederlandsch in 't kort gezegd BAATE, dewelke een dochter was van JOHAN, de negentiende Heere van *Egmond*, deeze hadde eene Suster die jonger was dan zij, getrouwd aan GERAERD Heere van *Culenborch*, van dewelke zij als van een opper vrouwe te Leen ontvong het Slot van *Vianen*, doen ter tijd buiten de stads muuren in den Boomgaard gelegen. Ende niet konnende lijden, dat zij die een oude suster was, van haare jongere, het slot te leen zoude ontvangen, beweegt haren Man, om het oude slot af te breeken, en binnen de muuren van *Vianen*, een nieuw op te maken. 't welk ook is geschied, en omdat zulks ter baate en bede van BAATE was gedaan, wierd het nieuwe slot, Batenstein genoemd, door bijvoeging van het woordeke stein, 't welk men gewoon is aan sloten en adellijke Huizen te voegen.

[68]

¹Dit slot is te heerlijker door eene bijgevoegde Toren, van een zeer groot vierkant en dikte en hoogten hebbende in het 't Nederlands de benaminge van Simpols toren; Is doen opmaken bij GIJSBERT VAN VIANEN, Ridder omtrent den jare Duizend drie honderd en twee en zeventig, en dat tot kosten des graven van *St. Pauwels* in *Artois*. Deze wierd in een slach in het land van *Gulick* bij GIJSBERT VAN VIANEN, overwonnen en gevangen tot *Vianen* gevoerd, en moestte tot zijn rantsoen, zoo veel geven, dat deze Toren konde gebouwd worde; En nadien in de Nederduitsche spraak *St. Pauwels*, in 't kort gezegd word Sintpol off Simpol, ook in *Artois* eene stede genaamd word *Simpol*, en de Grave SIMPOL, zoo gebeurden 't dat de Toren met des Graffs losgeld gemetseld, Simpols toren genaamd wierd.

Niet verre van *Vianen*, omtrent duizend schreden, is een stedeken, indien men zijne privilegien inziet, *Ameiden* genoemd, op een scheutweegs nabij de Rivier de *Lek*; al van ouds bij de schrijvers van den jare dertien honderd twee en tachtig, ten aanzien van het slot Termeiden bekend. Voor dezen wierd het genoemd Hazelaer,

[69]

omdat de Heeren, VAN HAZELAAR hetzelfde van GUIDO Bisschop van *Utrecht* te leen ontvangen hadden. 'T zelve genoeg door de situatie, en alzo door de natuur gesterkt, is bij liste des Bisschop van *Utrecht* op den jaare vijftien honderd zeven en twintig ingenomen. De oorzaak en maniere daarvan zal ik in 't kort verhalen. HENDRIK VAN BREDERODE, hadde eenige vluchtelingen van *Utrecht* tot *Vianen*, komende, vrijgelijde gegeven, en vergunt, en onder zijne bescherming genomen. En als die van *Utrecht*, door brieven, ook den Bisschop door afgesanten, niet en vorderden, beraatslagen om het kasteel Termeiden in te nemen. En dewijle dat niet zonder bloedstorting geschieden konde, indien men zulks met geweld deden, besluiten het met lagen te krijgen.

²Alsdan den opziender des Kasteels, met zijn volk daar af was gegaan, in de naaste plaatse, ten dienste, zoo komen daar twee, in Cellebroers gewaad, om niet bekend te werden, en geklopt hebbende aan de poorte, worden door de Meijdt, die dezen handel onbekend was, ingelaten. Bezetten straks den ingang, tot dat de anderen, die daar omtrent haar versteken hadden, te voorschijn kwamen; Stooten alzo de Meijdt, met eenige wijnige die tot bewaringe des Kasteels gebleven waren, daar uit. Soo haast en kwam dit geruchte niet tot *Vianen*, off BREDERODE, een kloekmoedig heer, zendt gezanten aan den Bisschop, met dewelke hij tot noch toe vrede en vriendschap hadde onderhouden. ³De gezanten nadat ze vele woorden met den Bisschop hadden gewisselt, tot krakeelens toe, en haar over het aangedaan ongelijk beklaagd; doenden deze woorden bij: «dat het niet genoeg voor hem (te weten den Bisschop) en scheen, gesmoord te hebben dat twistvier, 't welk hij onder de zijnen gehad hadden, ten zij hij ook de naastgelegene heeren door een schijn van regt tergde en tot den oorlog als uitdaagden. Zeiden vorder bereid te zijn, indien het kasteel niet weder geleverdt wierdt, dit ongelijk te verdragen, nadien het haar niet gelegen kwam de zaake met de wapenen te bepleiten.» Waarop den Bisschop tot antwoord gaff, dat hij niet eer zijn volk van den kastele zoude lichten, voor dat BREDERODE de vluchtelingen geboden hadde, uit zijn land te moeten overtrekken. Evenwel zoo heeft den Bisschop, vrezende dat BREDERODE, zoo van zijne vrienden, als van den grave van *Holland* hulpe mogte verzoeken, en alzo met Krijgsluiden 't Sticht invallen, zijn volk van het slot doen afgaan, en is met BREDERODE bevredigd.

[70]

Deze Landstrecke van *Vianen* etc. nu beschreven met hare onderhoorige plaatsen, hoewel gelegen in het begrip van de vereenigde provincien, is nochtans ten aanzien van het recht van Jurisdictie, en Leene, tot op dezen huidigen dage geen Provincie onderworpen; Ook met de Provincie van *Holland*, alhoewel het aan de eene zijde die palen van *Holland* raakt.

Nadien het land van Arkel voor dezen niet onder *Holland*, maar eene bijzondere Heerschappije geweest is. Sulks dat ook van oude tijden aff, niet blijken zal, onder de Hollandsche afdeling 't Land van *Vianen* ooit te zijn vervat geweest.

[71]

⁴Hierom gebeurden 't dat wanneer de graven van *Hollandt* tegens die van *Utrecht*, ofte anderen ten oorloch trekkende, de Heeren van *Vianen*, niet onder hare Leenmannen, maar onder de meede hulpers gesteld hebben. Zoo steld WILLEM Grave van *Holland* in den jare dertienhonderd ses en vijftig den Heer van *Vianen* met die van *Montfoort* en *Ijsselstein*, onder zijne hulperen, en vrienden, waarom ook, zoo wanneer den oorlog ontstond tusschen de Stichtsche en Hollanders, die van *Vianen* voor neutrale luiden gehouden wierden. Mede de Hollanders tot *Vianen* zomtjids, als in een neutrale plaatse, met hare vijanden, om den vrede te treffen gehandeld hebben.

En dit is de reden waarom dat boven de Memorie van menschen, die van *Vianen*, eene hooge kamer ofte Hoff van Justitie gehad hebben, en noch hebben, zonder dat van dezelve ooit voor dezen aan den Hoogen Raad tot *Mechelen* off aan den Hove van *Holland*, te appeleren, toegelaten is. Alleen heeft men daar overig het middel van suppliceren, off revisie verzoeken, aan den Opperheer dier plaatsen, dat noch meer is, zijnde die van *Vianen* verscheide malen, van wegen 't Hoff van *Holland*, bij edicte gedagvaard, hebben ook anders geen dagvaardigen willen aannemen. En indien eenige Bode zich verstoutede die van *Vianen* off van wege den Hoogenraad tot *Mechelen*, off van wege den Hove van *Holland* te roepen, off iets te plegen, 't gene mocht naa indracht harer Opperheerschappij smaken, hebben dat nooit geleden. In zoodaniger voege, dat ten tijde van PHILIPPUS de tweeden, HENDRIK VAN BREDERODE, den deurwaarder van den hoogen rade, van *Mechelen* gezonden, om iets tot *Vianen* ter executie te stellen, in de gevangenis geworpen heeft. En heeft deze zijne daad als strekkende tot bewaringe zijnes rechtst kloekmoedelijk voor den Koning gedefendeerd. Die indien voor den Fiscaal eenige actie waren geboren geweest, tegen BREDERODE, dezelve veel ligt zoude hebben doen intenteren. Dat ik daar niet bij en doe het exempel van den voorleden jaare dat den Drossaard der stede, dede apprehenderen, den Deurwaarder van den hove, van *Holland*, omdat hij tot *Vianen* zijne Commissie wilde voltrekken, en is ten laatste noch uit de gevangenis geraakt en ontkomen, door de onvoorzigtigheid der bewaarders. Dat ik nu niet en verhaale alle acten van

[72]

Souverainiteit bij de Heeren van *Vianen* van tijd tot tijd gepleegt, zonder iemands verhindering, als op haar eigen autoriteit de naburige Princen en Heeren den oorloch aan te zeggen; wederom te zoenen, en verbonden te maken. Munte te slaan met de wapenen van *Vianen* en de beeltenissen derzelve Heeren. Brieven van pardon, gratie, Remissie, Beneficien van Inventaris, Cessie, letteren van Respijt, en attirminatie te verleenen; Wellen en Constitutien omtrent de munte, Pauselijke exercitien, sterke bedelarijen, de jacht, verbondene goederen erfenissen, en besterffenissen, verschillende van de wetten der naburige provincien uit te geven. En volgens dezelve constitutien, sententien in de hooge kamere aldaar te wijzen, dewelke in *Holland* zouden tegenspreken bij requisitoiren zijn ter executie gesteld. Waarom die van *Vianen* nooit gevolgt hebben, omtrent de Successien ab intestato, offte het Hollandsche Aardoms off Schependomsrecht, offte de Polijticque ordonnantien van den jare vijftien honderd, en tachtig off negen en 't negentig. Waarom ook de graven van *Holland* ende hare Stedehouderen de Heeren van den Lande *Vianen*, altoos voor vrije Heeren zoo expresselijk als stilzwijgende erkend hebben.

[73]

En CAREL de Vijfde, die niet over en gaff, dat hij met eenig schijn van recht na zig konde trekken, heeft menigmaal door practijken gezocht het land van *Vianen*, onder *Holland* te brengen, belovende hetzelve tot een Graaffschap te willen verheffen, zoo wanneer de Heeren van *Vianen*, onder 't Hollandsche gebied, zouden willen staan. Alle welke stellingen met veele anderen des noods zijnde bij te brengen, ik voor deeze reijse niet en zal off bewijsen, off uitbreiden, niet anders voor gehad hebbende, als een kort historisch verhaal van eenige alhier op te stellen, om den nieuwsgierigen leezer te voldoen.

PAULUS VOET.

Dit uittreksel heeft, behalve het belangrijke van deszelfs inhoud, ook nog deze verdienste; dat hetzelve ons aantoon, tot welk eenen trap van volmaaktheid de geschiedkundige stijl het, nu bijkans honderd vijf en negentig jaren geleden gebragt had. Voorwaar dezelve wedijvert met die van HOOFT; zoude de letterkunde van den tegenwoordigen tijd wel op hare tegenwoordige hoogte zijn gekomen, wanneer zij zich niet naar modellen, als deze en soortgelijke gevormd had!? En hiermede den goedgunstigen lezer heil.

[74]

-
- 1 Heuterus in Geneal. Vianens Domin.
 - 2 Hortens, lib. 3, Rerum, Ultraject pag. mihi in fol. 79.
 - 3 Pontanus, Lib. II. Hist. Geldr. fol 728.
 - 4 Heda in Histor. pag. 268.

NAAMLIJST DER INTEEKENAREN.

A.

André, (Weduwe J. C. Hojel) te Vianen. 1 ex.

B.

Berg, (G. A. van den) Secretaris te Vianen. 1 ex.
Berg, (T. van den) Notaris te Vianen. 3 ex.
Boot, (M^f. C. H. B.) Officier van Justitie, Ridder der orde van den Ned. L. te Amsterdam. 1 ex.
Brakel, (J. C. van) Ontvanger der Registratie te Vianen. 1 ex.
Brouwer, (P.) Apothecar te Vianen. 1 ex.
Broekman, (G. H.) Notaris te Vianen. 2 ex.
Brouwer, (G^t.) Stads-Architect te Vianen. 1 ex.
Bullot, (Jonkvrouwe J. A. B.) Institutrice te Vianen. 1 ex.
Bartels, (Weduwe) te Vianen. 1 ex.

Bock, (J. Willemse de) Graanhandelaar te Vianen. 1 ex.
Bunt, (W. van de) Korenmolenaar te Vianen. 1 ex.
Bernssen, (J. W. A.) Koopman te Vianen. 1 ex.

C.

Cambier, (J. J.) Burgemeester van Hagestein, te Vianen. 1 ex.
Cambier, (J.) Fabrikant te Vianen. 1 ex.
Cambier, (Jonkvrouwe J. C. A. E.) te Vianen. 1 ex.
Cambier, (J. N.) te Arnhem. 1 ex.
Caspers, Rz. (W. H. S.) Geëxamineerd Rijks-Ambtenaar te Vianen. 1 ex.
Cremer, (A.) Grond-Eigenaar te Arnhem. 1 ex.
Cremer, (Jonkvrouwe H.) te Arnhem. 1 ex.
Cremer, (Jonkvrouwe J. G.) te Vianen. 1 ex.

D.

Donker-Curtius van Tienhoven, (W. B.) President van den Hoogen Raad der Nederlanden, Kommandeur der orde van den Ned. L. en van die van de Eikenkroon, met de Star, te 's Gravenhage. 2 ex.
Donker-Curtius, (B) Particulier te Amsterdam. 1 ex.
Donker-Curtius, (Weduwe C. J.) te Amsterdam. 1 ex.
Donker-Curtius, (Jonkvrouwe S. S.) te Amsterdam. 1 ex.
Donker-Curtius, (Jonkvrouwe Benjamina) te Amsterdam. 1 ex.
Dam, (A. G. van) R. K. Pastoor te Vianen. 1 ex.
Diepenbroek, (G. T.) Boekhandelaar te Vianen. 5 ex.
Drooglever, (H. T.) Med. Doctor te Vianen. 1 ex.
Dietz, (J. P.) Stads-Muzijkmeester te Vianen. 1 ex.
Dupper, (L. S. P.) Hoogheemraad te Vianen. 2 ex.
Duijll, (G. van) Predikant te Vianen. 2 ex.

E.

Eck, (M^r. H. M.) Directeur van het Postkantoor te Vianen. 1 ex.
Eck, (W. Willemse) Griffier te Vianen. 1 ex.
Effen, (C. G. A.) Apothecar te Vianen. 1 ex.

F.

François, (J. Wigeri) Predikant te Lexmond. 1 ex.

G.

Gerdessen, (A. L.) Deurwaarder te Vianen. 1 ex.
Glinderman, (H.) Koopman te Vianen. 1 ex.
Groll, (R. J.) Kandidaat-Notaris te Vianen. 1 ex.
Greve, (Z. J. de) Particulier te Vianen. 1 ex.
Greve, (F. de) Lid van den Hoogen Raad der Nederlanden, Ridder van de orde van den Ned. L. te 's Gravenhage. 1 ex.
Greve, (Christiaan de) Makelaar te Amsterdam. 1 ex.
Greve, (G. de) Makelaar te Amsterdam. 1 ex.

H.

Hall, (M^r. Maurits Cornelis van) Staatsraad in buitengewone dienst, President van de Arrondissements-Regtbank, Kommandeur van de orde van den Ned. L. te Amsterdam. 1 ex.

Hooff, (M^r. J. op den) Vice-President van den Hoogen Raad der Nederlanden, Kommandeur van de orde van den Ned. L. te 's Gravenhage. 1 ex.

Hasselt, (M^r. W. J. C. van) Lid der Regtbank te Amsterd. 1 ex.

Hoffmann van Hove, (H.) Ontvanger der Rijks directe belastingen voor de 2^e afdeeling der stad Rotterdam. 1 ex.

Holmberg, (Jonkheer O. C. Beckfelt de) Oud Resident op Java, Ridder van de orde van den Ned. L. en van de Militaire Willemsorde te 's Gravenhage. 2 ex.

Holtrop, (J. W.) Bibliothecaris des Konings te 's Gravenh. 1 ex.

Hobus, (G. M.) Koopman te Vianen. 1 ex.

Heijman, (H. W.) Gequalific. ten Postkantore te Vianen. 1 ex.

Haan, (J. D.) Stads-Horologiemaker te Vianen. 1 ex.

J.

Ising, Luitenant Adjudant te 's Gravenhage. 1 ex.

Jochems, (G. M.) Koopman te Vianen. 1 ex.

Jochems, (D. B.) Eerste Stuurm. ter Koopvaardij, te Vianen. 1 ex.

Jong, (G. A. K. de) Bierbrouwer te Culemborg. 1 ex.

K.

Kist, (N. C.) Hoogleeraar in de Godgeleerdheid, Ridder van de orde van den Ned. L. te Leijden. 1 ex.

Kist, (M^r. J. G.) Advocaat te Leijden. 1 ex.

Kool, (C.) Hoofd-Commies ten Postkant. te 's Gravenh. 1 ex.

Kessel, (Donker-Curtius, geb. van) Wed. te 's Gravenh. 1 ex.

Kruseman, (C.) Kunstschilder, Ridder van de orde van den Ned. L., Kommandeur van de orde van de Eikenkroon, te 's Gravenhage. 1 ex.

Kruseman Ross, (Vrouwe A. M.) te 's Gravenhage. 1 ex.

Kraijenhoff, (Jonkheer J. G. A. R. Rom.) Geëmploijeerde ter Secretarie te Vianen. 1 ex.

Kievit, (L.) Sluiswachter te Vianen. 1 ex.

Kool, (J. A.) Bouwman te Hagestein. 1 ex.

L.

Labaar, (A. M.) Organist te Vianen. 1 ex.

Lamberts, (J. C.) Koopman te Amsterdam. 1 ex.

M.

Meeteren, (Westerouen van) Commies der eerste klasse, ten Postkantore te 's Gravenhage. 1 ex.

Meijlink, (T. B. J. C.) Apothecar te Vianen. 1 ex.

Muijzert, (B.) Oud-Onderwijzer te Vianen. 1 ex.

Meerwijk, (J. van) Logementhouder te Vianen. 1 ex.

N.

Noël, (N. von) Gepens. Ontvanger der Rijnvaart-regten te Vianen. 1 ex.
Noël, (Jonkvrouwe E. C. P. von) te Vianen. 1 ex.
Nooten, (W. H. J. Cambier van) Notaris te Lopik. 1 ex.
Nugteren, (A. van) Aannemer te Vianen. 1 ex.

O.

Overduin, (Weduwe R. A.) te Arnhem. 1 ex.
Olman, (Israël) Debitant in de Staats-Loterij te Vianen. 1 ex.

P.

Pallandt van Keppel, (F. W. F. T. Baron van) Minister van Staat, Grootkruis der orde van den Ned. L. en Kommandeur der Duitsche orde te 's Gravenhage. 2 ex.
Pels, (S. P.) Hoofd-Commies bij het Ministerie van Financien, Ridder van de orde van den Ned. L. te Gravenh. 1 ex.
Pols, (J.) Refendaris, Ridder van de orde van den Ned. L. te 's Gravenhage. 2 ex.
Prijn, (J. A. M.) Kandidaat Notaris te Vianen. 1 ex.

R.

Rooseboom, (W.) Burgemeester te Vianen. 5 ex.
Ross, (Jonkvrouwe J. J. M. C.) te 's Gravenhage. 1 ex.
Roelofs, (Z.) Geëmpl. bij den Ontvanger der Directe Belastingen te Vianen. 1 ex.
Rooijen, (P. van) Winkelier te Vianen. 1 ex.
Ruuk, (M^r. A. A. de) Hoofd-Ambtenaar bij het Gouvern. van Gelderland, Ridder der orde van den Ned. L. te Arnhem. 5 ex.

S.

Staals, (M^r. W. Evers) Procureur-Generaal bij het Provinciaal Gerechtshof van Gelderland, Ridder der orde van den Ned. L. te Arnhem. 1 ex.
Schuller, (J.) Grondeigenaar te Amsterdam 1 ex.
Stuart, (J.) Kostschoolhouder te Vianen. 1 ex.
Schellen, (F.) Organist te Vianen. 1 ex.
Schönberg, (J.) Logementhouder te Vianen. 1 ex.
Swaan, (J. W.) Boekhandelaar te Arnhem. 1 ex.

T.

Tesch, (C.) Kantonregter te Vianen. 1 ex.
Tilleman, (Weduwe H. T.) te Vianen. 1 ex.
Tak, (M.) Koopman te Vianen. 1 ex.
Tukkermann, (C. P.) Commies bij het Ministerie van Financien te 's Gravenhage. 1 ex.

V.

Vos van Zalinge, (H.) Apothecar te Vianen. 1 ex.
Voorboom, (J. J.) Graanhandelaar te Vianen. 1 ex.
Vierhout, (A. J.) Graanhandelaar te Vianen. 1 ex.
Verkerk, (B. A.) Koopman te Vianen. 1 ex.
Vetter, (J. J.) Koopman te Vianen. 1 ex.
Verbrugge, Ontvanger te Vianen. 1 ex.

W.

Wijgergang, (P.) Koopman te Vianen. 1 ex.
Weijgerden, (P. J. van) Stads-Onderwijzer te Vianen. 1 ex.
Wincler, (C.) Med. Doctor te Vianen. 1 ex.
Wincler, (D. G.) Stads-Doctor te Vianen. 1 ex.
Walen, (J. P. J.) Fabrikant te Vianen. 1 ex.

Z.

Zwaan, (W.) Gepens. Rijks Ontvanger te Vianen. 1 ex.
Zijl, (J. van) Logementhouder te Vianen. 1 ex.

ERRATA.

pag. 17, regel 22 <i>staat</i> : Thessaliesche <i>lees</i> : Thessaliesch							
»	31,	»	14	»	noriciis	»	morienis
»	33,	»	14	»	overleden	»	overleed
»	36,	»	5	»	kenmerken	»	kenmerkt
»	41,	»	18	»	navolgende	»	navolgend
»	47,	»	21	»	<u>Synagogue</u>	»	<u>Synagoge</u>
»	48,	»	1	»	<u>Synagogue</u>	»	<u>Synagoge</u>
»	49,	»	13	»	opleid	»	opleidt

COLOFON

Beschikbaarheid

Dit eBoek is voor kosteloos gebruik door iedereen overal, met vrijwel geen beperkingen van welke soort dan ook. U mag het kopiëren, weggeven of hergebruiken onder de voorwaarden van de [Project Gutenberg Licentie](http://www.gutenberg.org) bij dit eBoek of on-line op www.gutenberg.org.

Dit eBoek is geproduceerd door het on-line gedistribueerd correctie team op www.pgdp.net.

Scans van dit boek zijn beschikbaar via Google Boeken ([1](#)).

Codering

Dit boek is weergegeven in oorspronkelijke schrijfwijze. Afgebroken woorden aan het einde van de regel zijn stilzwijgend hersteld. Kennelijke zetfouten in het origineel zijn verbeterd. Deze verbeteringen zijn aangegeven in de colofon aan het einde van dit boek.

De lijst van intekenaren is verplaatst van het begin naar het einde van het boek.

Kennelijke fouten zijn gecorrigeerd. De oorspronkelijke errata zijn verwerkt in de tekst

van het boek.

Documentgeschiedenis

2013-07-31 Begonnen.

Externe Referenties

Dit Project Gutenberg eBook bevat externe referenties. Het kan zijn dat deze links voor u niet werken.

Verbeteringen

De volgende verbeteringen zijn aangebracht in de tekst:

Bladzijde	Bron	Verbetering
7	neerlandt	Neerlandt
8	nassausch	Nassausch
11	[<i>Niet in bron</i>]	-
13	voorstraat	Voorstraat
13	aanzienelijke	aanzienlijke
15	:	;
16	doorkruissen	doorkruisen
17	Thessaliesche	Thessaliesch
21	smeekschrif	smeekschrift
31	noriciis	moriens
32	[<i>Niet in bron</i>]	en
33	overleden	overleed
35	Herculanum	[<i>Verwijderd</i>]
36	kenmerken	kenmerkt
36	Petrarcha	Petrarca
36	Tijrteus	Tyrtaeus
38, 46	[<i>Niet in bron</i>]	,
44	navolgende	navolgend
44	nit	uit
45	Duijls	Duijlls
47, 48	Synagogue	Synagoge
49	opleid	opleidt
51	afgevevaardigde	afgevaardigde
52	,	[<i>Verwijderd</i>]
55, 70	[<i>Niet in bron</i>]	»
59	;	,
60	welwillenheid	welwillendheid
63	geëindigd	geëindigd
66	[<i>Niet in bron</i>]	.
70	[<i>Niet in bron</i>]	«
72	.	[<i>Verwijderd</i>]
73	tachig	tachtig
73	histsorich	historisch
n.v.t.	,	.
n.v.t.	Mr.	M ^r .
n.v.t., n.v.t.	sijnagogue	Synagogue
n.v.t., n.v.t.	sijnagoge	Synagoge

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK EEN VLUCHTIGE BLIK OP HET
OUDE EN HEDENDAAGSCHE VIANEN ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing

Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, “Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation.”
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of

Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain “Defects,” such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the “Right of Replacement or Refund” described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you ‘AS-IS’, WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including

obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™'s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.